Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 32, İstanbul 2015, 159-208.

Darüşşafakalı Bir "Ara Nesil" Şairi: AHMED VEFÂ BEY

Mustafa ÖZKAT[*]

ÖZET

Ahmed Vefâ Bey (1868-1901), büyük bir bölümü "bîmâr-hâne" denilen akıl hastanelerinde geçmiş 33 yıllık kısa yaşamında, edebiyatınmızda 1875-1896 yılları arasında etkili olmuş "Ara Nesil" döneminde eser vermiş şairlerimizdendir. Mekke'de anne ve babasını kaybettikten sonra ağabeyi İsmail Safa ve küçük kardeşi Ali Kâmi (Akyüz) Beylerle birlikte Darüşşafakada yetişen (1880-1886) Ahmed Vefâ Bey, buhranlı bir anında bütün fotoğraf ve şiirlerini yakarak imha ettiği için geride fazla bir eser bırakmamıştır. Ağabeyi İsmail Safâ Bey'le birlikte Fransızcadan tercüme ettiği Emmanuel Gonzales'e (1815- 1887) ait Vehâmetli Sevdâlar adlı roman ile kardeşi Ali Kâmi Bey tarafından dergilerde yayımlanan şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan "Eş'âr-ı Vefâ" adlı küçük bir şiir kitabından başka eseri bulunmamaktadır. Bu makalede Ahmed Vefâ Bey'in çileli yaşam öyküsü ile elde bulunan az sayıdaki şiirleri tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ahmed Vefâ Bey, İsmail Safâ Bey, Ali Kâmi (Akyüz), Darüşşafaka, Ara Nesil, Vehâmetli Sevdâlar, Eş'âr-ı Vefâ

1. Giriş:

"Tanzimat Fermanı"nın ilanından 29 yıl sonra doğan Ahmed Vefâ Bey (28 Nisan 1868 - 30 Mart 1901), devletin yeniden yapılanmasıyla ilgili düzenleme ve istikrar arayışlarının sürdüğü bir ortamda yaşamını sürdürmüş Servet-i Fünûn Dönemi'ni müjdeleyen bir "*Ara Nesil*" şairidir.[1] Bir yandan geleneğe bağlı kalarak klâsik edebiyatın estetik zevkiyle yazan

[*] Yard. Doç. Dr., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. *mustafaozkat@gmail.com*

[1] Mahmut Babacan, *Ara Nesilde Tenkid*, YDT., İstanbul Üniversitesi SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, 1993, s. I-II.

şair ve yazarlar ile diğer yandan Tanzimat'la birlikte açılan yeni eğitim kurumlarından yetişen Batılı anlayış ve değer yargılarının temsilcisi gençlerin karşı karşıya geldiği, edebî tartışmaların boy gösterdiği bir edebî ortam içinde kendini bulmuştur. Ahmed Vefâ Bey, elimizdeki az sayıda şiirleriyle her iki anlayışın da güzel örneklerini sergilemiş bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Tanzimat Edebiyatından Servet-i Fünûn Edebiyatına Geçiş - *ARA NESİL*

Ahmed Vefâ Bey'in eserlerine hâkim olan şekil ve içerik özelliklerini daha iyi kavrayabilmek için için o dönemin edebiyatına bir mercek tutmakta yarar vardır.

Tanzimat'tan sonra Batı etkisinde gelişen edebî devirlerin oluşumunda rol oynayan siyasî ve tarihî olaylardan ziyade edebiyatın ve edebiyatçıların karakterini ön plana alan Mehmet Kaplan, o dönemi üç başlık altında değerlendirmiştir:

"1. Şinasi, Nâmık Kemal ve Ziya Paşa'nın temsil ettikleri *politik ve sosyal fikirler devri*.

2. Abdülhak Hâmid ve Recâîzâde Ekrem'in ifade ettikleri *romantik büyük ihtiras ve ıstıraplar devri*.

3. Ara-neslin eserlerinde kendini gösteren *günlük, küçük hassasiyetler devri* (realizm)."[2]

İlk kez Mehmet Kaplan tarafından verilen "*Ara Nesil*" adlandırmasının yanında bu dönem için "*Ara Dönem*",[3] "*Arayışlar Devri*",[4] "*Aktarıcı Nesil*"[5] adlandırmaları da kullanılmıştır.

Kendilerini zaman zaman "mutavassitîn" (*ılımlı, orta halli*) sıfatıyla anan "Ara Nesil" sanatçılarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

---

[2] Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret / Devir-Şahsiyet-Eser*, Dergâh Yay., İstanbul, 1971, s. 1-2. Mehmet Kaplan, eserin 9-13. sayfaları arasında da "*Ara Nesil*" olarak adlandırdığı üçüncü grubun özelliklerini kısaca açıklamıştır.

[3] Hikmet Uç, *Şair ve Romancı Nâbizâde Nâzım*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 16.

[4] Necat Birinci, *Nâbizâde Nâzım*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 5.

[5] Mehmed Celâl, *Küçük Gelin*, (Yayına Haz.: M. Fatih Andı), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 3.

Abdülgani Senî (Yurdman) (1871-1951), Abdülhalim Memduh (1866-21 Temmuz 1905), Abdülkerim Hâdi (XIX-XX. Yüzyıl), Abdülkerim Sâbit (1863-1913), Adanalı Ziya (1859-1932), Ahmed İhsan (Tokgöz) (1868-1942), Ahmet Râsim (1865- 21 Eylül 1932), Ahmed Vefâ (28 Nisan 1868 - 30 Mart 1901), Alaybeyizâde Nâcî Hasan Ef. (1854-1920), İbnü'r-Reşâd Ali Ferruh (5 Haziran 1865 - 20 Ekim 1904), Ali Feyzi (1854-1894), Ali Kemâl (1867 - 6 Kasım 1922), Ali Nusret (1872 - 13 Şubat 1913), Andelib (Mehmet Fâik Esad) (1873-1902), Âvanzâde Mehmed Süleymân (1871-1922), Beşir Fuad (1852 - 5 Şubat 1887), Diyarbakırlı Sa'îd Mehmed Paşa (1832 - 1 Aralık 1891), E.(lif) Nâzım Bey, Ebûbekir Hâzım Tepeyran (1864 - 5 Haziran 1947), Fâik Reşâd (1851 - 26 Haziran 1914), Fatma Aliye Hanım (9 Ekim 1862 - 13 Temmuz 1936), Fatma Makbule Leman (1865-1898), Ferâizcizâde Osman Fâiz (doğ. 1873 - öl. ?), Hâzim, Hocazâde E.(lif) Cevdet, Hüseyin Daniş (Pedram) (1870-1943), Hüseyin Rahmi (17 Ağustos 1864 - 8 Mart 1944), İbn-i Fikri Lütfi (öl. 7 Ekim 1934), İbnü'r-Rıf'at Sâmih (1874-1932), Babanzâde İsmail Hakkı (1876-1913), İsmail Safâ (1867 - 24 Mart 1901), Mahmud Sâdık (1864-1930), Manastırlı Mehmed Rif'at (1848-1906), Mehmed Celâl (1867-1912), Mehmet Zîver (XIX.-XX. Yüzyıl), Menemenlizâde Mehmed Tâhir (1862 - 27 Ocak 1903), Muallim Feyzi (1842-1910), Muallim Nâci (1850 - 13 Nisan 1893), Mustafa Reşid Bey (1861-1936), Müstecâbîzâde İsmet Bey (1868-1917), Nabizade Nâzım (1862-1893), Nigâr Bint Osman (1856 - 1 Nisan 1918), Osman Fahri (XIX.-XX. Yüzyıl), Kandiyeli Receb Vahyî (1867 - 17 Haziran 1923), Selânikli Fazlı Necib (1864-1932), Selânikli Tevfik (1860-1910), Şeyh Vasfî (1850 - 23 Mayıs 1910), Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil (1865-1921), Zâimzâde Hasan Fehmi (1878-1916)...

Bu sanatçıların ortak özellikleri şöyle tanımlanmaktadır:

1. "Ara Nesil" sanatçıları, 1860'tan sonra açılmış yeni eğitim ve öğretim kurumlarında yetişmişlerdir. Neredeyse hepsi aynı yaşta olan sanatçıların yetişmelerinde rol oynayan sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar da hemen hemen aynıdır.

2. Düzenli ve disiplinli bir eğitim anlayışıyla yetiştikleri bu okullarda iyi bir yabancı dil eğitimi almışlar ve böylece Batı edebiyatını, özellikle Fransız edebiyatını, bizzat Fransızcadan okumuşlardır.

3. Yabancı dil bilgileriyle Batı edebiyatına yön veren edebî akımları yakından takip etme imkânı bulmuşlardır.

4. Pek çok edebî eseri Türkçeye çeviren bu sanatçılar böylece, edebiyatta genişleme ve yenilenme yolunda kendilerine hem tür, hem şekil ve hem de konu bakımından örnek seçme imkânı bulmuşlardır.

5. Tek bir dergi veya gazete etrafında toplanmadıkları gibi aynı ortak özellikleri de taşımayan bu sanatçılar, bütün faaliyetlerini *Mizân*, *Sabah*, *Sa'âdet*, *Tercümân-ı Hakîkat* gibi birkaç gazete ile elliden fazla dergide sürdürmüşlerdir. Pek çoğunu kendi imkânlarıyla çıkardıkları bu dergilerin büyük bir bölümünün yayın hayatı da çok uzun ömürlü olmamıştır. Bu dergilerden bazıları: *Âfak*, *Mecmua-i Âsâr-ı Edebiye*, *Bahçe*, *Berk*, *Cerîdetü'l-Hakâyık*, *Envâr-ı Zekâ*, *Fevâid*, *Gayret*, *Gülşen*, *Güneş*, *Hâver*, *Hazine-i Evrak*, *Hazine-i Fünun*, *Hizmet*, *Ma'ârif*, *Ma'lûmat*, *Manzara*, *Mekteb*, *Mir'at-ı Âlem*, *Mirsad*, *Muhit*, *Musavver*, *Musavver Cihan*, *Mürüvvet*, *Nilüfer*, *Nokta*, *Pul Mecmuası*, *Resimli Gazete*, *Risale-i Hafi*, *Sa'y*, *Sebat*, *Şafak*, *Şark*, *Şûle*, *Şûle-i Ma'ârif*, *Terakkî*, *Ümrân*...

6. Bu dönem sanatçılarından pek çoğu genç yaşlarda (30-45 yaşları arası) bu dünyadan göç ettiği için edebî faaliyetleri de doğal olarak çok kısa ömürlü olmuştur.

Bu dönem edebiyatının özelliklerini de şöyle sıralamak mümkündür:

1. "Ara Nesil yazarları Türk edebiyatı tarihinde problemlerin, toplumsal ve siyasal bunalımların yaşandığı bir zaman diliminde sahneye çıkar. Bu yönüyle talihsizlik yaşayan genç yazarlar, kendilerine örnek aldıkları Tanzimat'ın ikinci dönem yazarları gibi sosyal gayeden uzak ferdi duygu ve ıstırapları konu edinirler."[6]

2. Dönem yazarlarının ana temasını kişisel duyuş ve ıstıraplar oluşturur. "Yeni Türk edebiyatında aşırı hassasiyet ve santimantalizm gibi konular tam manasıyla bu dönem yazarları tarafından kaleme alınır."[7] Aynı duyuş tarzının yansıması olarak bu dönem nesir ve şiirleri veremliler, hasta çocuklar, fakirler, aşk ıstırabı ile inleyenler, zaruret altında ezilmiş insanlarla doludur.

---

[6] Ahmet İhsan Kaya, "Türk Edebiyatında Ara Nesil", *DÜSBED - Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 9, Elazığ, Nisan 2013, s. 151.

[7] Ahmet İhsan Kaya, *a.g.m*, s. 152.

3. "Ara Nesil sanatkârları, edebiyata ve özellikle şiire estetik bir varlık olarak bakar. Onu sadece edebiyat olarak ele alıp hem şekil hem muhteva yönünden güzelleştirmenin yollarını ararlar."[8] Edebiyatı başta politika olmak üzere başka konular için bir araç olarak görmezler. Düşünce esaslarını doğrudan edebiyat, şiir ve şair gibi konular oluşturmuştur. "Romanın muhtevasını, anlatım şekillerini ve sınırlarını araştırdılar. Böylece edebî tenkidin gelişme yolu açıldı."[9]

4. Yeni edebiyat taraftarları ile eskiyi devam ettirmek isteyenler, romantikler (hayâliyyûn) ile natüralistler (hakîkiyyûn) arasındaki en hararetli tartışmalar bu dönemde gerçekleşmiştir. Sanatçılardan bir kısmı yenilik anlayışıyla döneme damgasını vuran Recâîzâde Ekrem'e yaklaşırken diğer bir kısmı da edebiyatta yeniliği kabul etmekle birlikte dil ve zevk bakımından geleneğe bağlı kalan Muallim Nâci'nin etkisi altına girer. Bu nedenle dönemin şair ve yazarları "ikinci sınıf" sanatçılar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

5. "Ara Nesil"in genç sanatçıları bir önceki kuşağa göre yeniliklere daha açık olmuşlardır. Edebiyatımızın Batılılaşmasına ve yenileşmesine önemli bir ivme kazandıran bu nesil, şiir başta olmak üzere mensur şiir, roman, hikâye, tenkit, makale, deneme, edebiyat tarihi, tiyatro gibi hemen her alanda eserler vermişlerdir. Bu türlere sözlük (lügat) ve antoloji çalışmaları ile mektep (ders) kitaplarını da katabiliriz.

6. Şiirimiz bu dönemde içerik, şekil ve üslup açısından değişmeye başlamıştır. Serbest müstezad ve anjanbumanlı[10] cümleler ilk olarak bu dönemde kullanılmıştır. Vezin ve kafiye kullanımında farklılıklar, duyuş ve düşünüşte yeni imajlar bu dönemde doğmaya başlamıştır.

7. Muallim Naci, Recâîzâde Ekrem ve M. Faik'in uyguladığı resim altına şiir yazma anlayışı bu dönem şairlerinde rağbet bulur (özellikle Meh-

---

[8] Ahmet İhsan Kaya, *a.g.m*, s. 152.

[9] Nejat Birinci, "Ara Nesil", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt: 3, Kültür ve Turizm Bak. Yay., İstanbul, 2006, s. 90.

[10] Şiirde anlamın bir dize ya da dize grubunda bitmeyip diğer dizeye, alt dize gruplarına kaydırılması sanatıdır. Düzyazıyı şiire yaklaştıran bu edebi sanat şiirimize Fransız şiirinden geçmiş, Servet-i Fünun Dönemi'nde yaygın olarak kullanılmıştır.

med Celâl ve Menemenlizâde Tâhir Bey'de). Bu tarz şiirlerde daha çok tabiat tasvirlerine yer verilir.

8. Dönemin siyasî ve sosyal yapısı ile sanatçıların mizaçları gereği genellikle kişisel konular işlenmiştir. "Konuların merkezinde aşk ve ölüm olmakla birlikte yalnızlık, hüzün, aşırı hassasiyetin bir yansıması olan ince hastalık verem gibi temalar işlenir. Ancak tercüme faaliyetleriyle edebiyat ufku genişleyen genç sanatçılar, akla gelen her konuda şiirler yazmaya çalışır."[11]

3. Ahmed Vefâ Bey'in Hayatı:

"*Şâir-i Mâder-zâd* (anadan doğma şair)" İsmail Safâ Bey(21 Mart 1867-24 Mart 1901)'in ortanca kardeşi olan Ahmed Vefâ Bey, Hicâz Vilâyeti mektupçusu Trabzonlu şair Mehmet Behçet Efendi(1828/9-1879)'nin[12]

[11] Ahmet İhsan Kaya, *a.g.m*, s. 154.

[12] İsmail Safâ'nın *Huz Mâ Safâ* adlı eserinin mukaddimesinde Mehmed Behçet Efendi'nin şairliği ve şahsiyeti hakkında bilgi verildiği gibi iki bölümden oluşan eserin ilk bölümü Mehmed Behçet Efendi'nin şiirlerine ayrılmıştır: İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, Birinci Kısım, 'Âlem Matbaası – Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1308/1890-1, s. 3-65. Mehmed Behçet Efendi'nin şiirleri ayrıca Latin harfleriyle de yayımlanmıştır: Murat Yüksel, *Trabzonlu Şair Mehmet Behçet / Hayatı ve Şiirleri*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 1990, 65 s.

ikinci oğludur.[13] Annesi, soyu Akşemseddin'e dayandığı ileri sürülen Ayşe Samiye Hanım'dır.[14] 28 Nisan 1868 (H. 5 Muharrem 1285 / Rumi: 16 Nisan 1284) Salı günü Mekke'de doğmuştur.[15] Doğumu üzerine babası Behçet Efendi, ebced hesabıyla aşağıdaki tarihleri düşürmüştür:

Târîh-i Vilâdet-i Vefâ Bey Mahdûm-ı Nâzım:

Behcetâ! Bak, sana o Rabb-i Ehad
Bir melik-zâde verdi cedd-be-ced
Ver bu târîh-i tâm ayârını müzd
"*Müjde doğdı Vefâ güli Ahmed*" 1285[16]

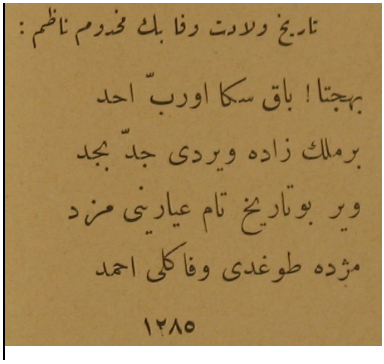
تاریخ ولادت وفا بك مخدوم ناظم :
بهجتا! باق سكا اورب احد
برملك زاده ویردی جدّ بجد
ویر بوتاریخ تام عیارینی مزد
مژده طوغدی وفا كلی احمد
١٢٨٥

[13] Mehmet Behçet Efendi, üçü erkek, ikisi kız olmak üzere beş çocuk sahibidir. Oğulları: İsmâil Safâ (21 Mart 1867 - 24 Mart 1901), Ahmed Vefâ (28 Nisan 1868 - 30 Mart 1901), Ali Kâmi [(Akyüz) 1873 - 11 Mart 1945]; kızları ise Fatma Vehibe ve Hacer Merve'dir. Edebiyat sevdalısı bu ailenin diğer üyeleri olarak Ali Kâmi Akyüz'ün kızından torunu Berna Moran (23 Ocak 1922-31 Ekim 1993) ile İsmail Safa'nın oğulları gazeteci ve şair İlhami Safa (1894-1954)'yı ve Peyami Safa (2 Nisan 1899 - 15 Haziran 1961)'yı anabiliriz. Ahmed Vefa Bey evlenmediği için çocuğu yoktur. Ailenin diğer üyeleri hakkında daha geniş bilgi için Bkz. *Türk Düşüncesi*, İsmail Safa Özel Sayısı, (Sahibi ve Müdürü: Peyami Safa), Cilt: 1, Sayı: 5, 1 Nisan 1954, s. 325; M. Selim Gökçe, "Safa'nın Merve'si", *Türk Edebiyatı / Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Babalar ve Oğullar Özel Sayısı, Sayı: 444, İstanbul, Ekim 2010, s. 34-41 (Ahmed Vefâ Bey'in fotoğrafı da bu kaynaktan alınmıştır.).

[14] *Türk Düşüncesi* dergisinin "İsmail Safa" özel sayısında Ayşe Samiye Hanım'ın şeceresi verilmiştir: Şeyh Akşemseddin, Emrullah ibni Akşemseddin, Ömer ibni Emrullah, oğlu (Sultan Selim'in hocası) Şemseddin, kızı Afife, oğlu Mollazâde Şemseddin, oğlu Şükûfî Mehmed Efendi, kızı Safiye Hatun, oğlu Mehmed Emin Efendi, oğlu Abdülkerim Efendi, oğlu Mehmed Efendi, kızı Safiye Hatun, oğlu Mektubî Abdullah Efendi, oğlu Mehmed Ataullah Efendi, oğlu Abdullah Efendi, oğlu Mehmed Esad Efendi, kızı Ayşe Samiye Hanım (Hicrî tarih doğum 1262 – ölüm 1290). Bkz. "İsmail Safa'nın Şeceresi", *Türk Düşüncesi*, İsmail Safa Özel Sayısı, (Sahibi ve Müdürü: Peyami Safa), Cilt: 1, Numara: 5, 1 Nisan 1954, s. 325.

[15] Ahmed Vefa, *Eş'âr-ı Vefâ* (*Şâ'ir-i Mâder-zâd İsmâ'îl Safâ Bey'in Birâderi Merhûm Ahmed Vefâ Bey'in Âsâr-ı Şi'riyyesidir*), (Sahib ve Nâşiri: Kâ'inât Kitâbhânesi sâhibi Leon), Müşterekü'l-Menfa'a Osmânlı Matba'ası, İstanbul, H. 1328/1910, s. 10.

[16] İsmail Safâ, *a.g.e*, s. 46.

Mehmed Behcet Efendi'nin bir diğer târih düşürmesi de şöyledir:

"*Bu Ahmed Vefâ toğdı bu sâlde*" 1285[17]

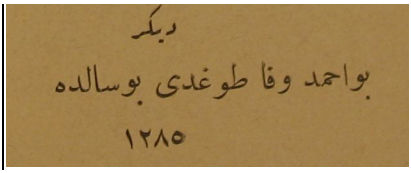

Çocukluk yıllarını babasının Hicaz vilâyeti mektupçusu olarak bulunduğu Mekke'de geçiren Ahmed Vefâ Bey, 1873'te annesinin, 1879'da da babasının ölümü üzerine İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da 1880 yılında ağabeyi İsmail Safâ ile birlikte Darüşşafakanın ikinci sınıfına sınavsız kabul edilmiş olan Ahmed Vefâ,[18] İsmail Safa ile birlikte H. 1302/1886 yılında Darüşşafakadan "*parlak bir diplomayla*"[19] mezun olmuştur. Her iki kardeş de mükemmel derecede Arapça konuşmaları, Şeyh Sâdi'nin Gülistan'ını okuyup anlayacak kadar Farsça bilgileriyle Darüşşafakada bütün dikkatleri üzerlerine çekmişler,[20] bu okuldaki öğrenimleri sırasında da roman tercüme edecek derecede Fransızcayı öğrenmişlerdir. Ahmed Vefâ Bey'in mezuniyetinden sonra aklî dengesinde bozulmalar başlar.[21] Hastalığı ile ilgili ilk belirtiler, uzaktan akraba oldukları Yahyâ Hayâtî Paşa'nın[22] refakatinde İz-

---

[17] İsmail Safâ, *a.g.e*, s. 46.

[18] Ahmed Vefâ'nın küçük kardeşi Ali Kâmi (Akyüz) -yaşı küçük olduğu için- önce Askerî Rüşdiye'ye kaydedilmiş, buradan mezun olduktan sonra o da iki ağabeyinin öğrenim görmekte olduğu Darişşafakaya girmiştir.

[19] Ahmed Vefa, *a.g.e*, s. 4.

[20] M. Selim Gökçe, *a.g.m*, s. 34.

[21] Bazı kaynaklarda mezuniyetinden sonra Rüsûmat Dairesi'nde (Gümrük Müdürlüğü'nde) memur olarak işe başladığı ifade edilirse de doğruluğu konusunda kesin bir şey söyleyemiyoruz.

[22] Aslen Rizeli olan Yahyâ Hayati Paşa, 1894-1895 yıllarında İzmir'de Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. 14 Ocak 1884 tarihinde kurucuları arasında bulunduğu "*İzmir Hamidiye Vapur Şirketi*" ile İzmir Körfezi'nde vapur işletme imtiyazı sahibi olan ve Bayraklı semtinde ünlü bir konağı bulunan Yahyâ Hayati Paşa'nın hayatı ile ilgili çok geniş bilgi sahibi değiliz. Yahyâ Hayati paşa'nın bazı faaliyetleri hakkında şu kaynak ve sitelerde bilgi yer almaktadır: Sadık Kurt, "İzmir Hamidiye Vapur Şirketi (1884-1915)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Eylül 1991, s. 71-107. http://evrensmyrna.blogspot.co.uk/2011/01/yahya-hayati-pasa-kosku.html, http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2013/04/02/izmirin-cok-az-bilinen-yuzu. Şu sitede fotoğrafı da bulunmaktadır: http://www.izmirde.biz/?pnum=689&pt=İZMİR%20ESKİ%20BELEDİYE%20BAŞKANLARI

mir'e yaptığı birkaç aylık seyahatten döndükten sonra başlamış; önceleri uzun süre dalgınlık ve hiç konuşmadan oturma şeklinde ortaya çıkan rahatsızlık, zamanla hiddet ve öfke nöbetlerine dönüşmüştür. Ahmed Vefâ Bey'in hangi tarihler arasında İzmir'de bulunduğu tam olarak bilinmese de İsmail Safâ Bey tarafından 11 Nisan 1887 (R. 1 Nisan 1303) tarihinde yazılmış mesnevi tarzındaki "*İzmir'de Bulunduğu Sıralarda Birâderim Ahmed Vefâ Efendi'ye Yazdığım Bir Uhuvvet-nâme-i Manzûmdur*"[23] başlıklı 50 beyitlik manzum mektubun tarihinden bir tahmin yürütebiliriz.

Kavuşamadığı bir gönül ilişkisi sonucu bu hastalığa yakalandığı sanılmaktadır. Kardeşi Ali Kâmi Bey, Ahmed Vefâ Bey'in hastalığını, "Kabına sığamayan âteşîn zekâlarda görüldüğü üzere bu büyük dimağ da kuvve-i ittisaiyesiyle kendi elyafını cebr eyleyerek dûçâr-ı ihtilâl olmuştur" şeklinde tanımlamaktadır.[24] *Eş'âr-ı Vefâ*'da yer alan [15 Eylül 1892 (R. 3 Eylül 1308) tarihinde kaleme aldığı] "*Bir Mersiye*" başlıklı muhammes tarzındaki meşhur şiirine de konu olan "*Ferîde*" diye andığı "*Reşîde*" adlı sevgilisinin ölümü, bu hastalığının sebebi olarak gösterilmektedir.

Evet mahall-i tenezzüh bize o dağlardı
Yüzüm güler içim efgân ederdi, ağlardı
Yanımda çünkü benim hasta bir melek vardı

Ferîde sen o idin âh o nûr-ı dîde idin
O nûr-ı dîde idin sevdiğim Ferîde idin.

Ahmed Vefâ, Yahyâ Hayâtî Paşa ile İzmir'e yaptığı seyahat esnasında Paşa'nın kızı Feride'ye âşık olmuş, evlilik aşamasında bir dedikodu üzerine Paşa'nın bu evliliğe izin vermemesi sonucunda da Feride üzüntüyle verem olmuş ve yaşamını yitirmiştir. Bu trajik olayın ardından şairde bir dalgınlık halinde başlayan melânkoli hâli, onu akıl hastanesine sevk edecek kadar şiddetli cinnet krizlerine sebep olmuştur.[25]

---

[23] İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 201-208. Bkz. EKLER (EK-4).

[24] Ali Kâmi Akyüz, "Kardeşim İsmail Safa", *Türk Düşüncesi*, İsmail Safa Özel Sayısı, (Sahibi ve Müdürü: Peyami Safa), Cilt: 1, Numara: 5, 1 Nisan 1954, s. 327-328.

[25] "Bir Mersiye", *Türk Düşüncesi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 1 Nisan 1954, s. 351.

Ali Kâmi Bey, ağabeyinin rahatsızlığı ve bu rahatsızlığın yansımaları ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: *"Karşısına dikilen bir hayâl ile uğraşır, onun emr ü icbârıyla günlerce kendini aç bıraktığı olurdu. İki üç senede bir nükseden bu teşevvüş-i dimâğî (zihin karışıklığı) kendisini mu'azzeb (azap çeken, dertli) ettiği kadar da etrafında bulunanlar için bir dâğ-ı derûn (gönül yarası) idi."*[26]

"... Onu bir cin tesâhub (sahip çıkma, koruma) etmişti. 'Ote-tevâ' (Ote-toi ?) nâmını verdiği o hayâl-i mu'azzib evvelâ dişlerini göstererek tedrîcî ve esîrî (elastikî ve akıcı hafif bir cisim) bir teşekkülle tam bir sîmâ hâlini alır, daha sonra uzaklaşıp yaklaşan ve ba'zen bir ma'nâ-yı tehdîd ile kolunu kaldıran bir vücûd şekline girerdi."[27]

Ali Kâmi Bey'in anlattıklarına göre şaire "*Ote-tevâ* (Ote-toi ?)" adını verdiği bir cin musallat olmuştur. Önce dişlerini gösteren bu cin, elastikî bir cisimken yavaş yavaş tam teşekküllü bir çehreye dönüşmekte, daha sonra gövdeye bürünüp kolunu sallayarak Ahmed Vefâ Bey'i tehdit etmektedir.

1890'lı yılların başında kardeşi Ahmed Vefâ Bey'in hastalığının dayanılmaz bir hâl alması üzerine, hava değişimi amacıyla İsmail Safâ Bey onu, babasının doğum yeri olan Trabzon'a götürür. İsmail Safâ Bey'in "Üstad (Recâî-zâde) Ekrem'e" ithaf ettiği *Mevlid-i Pederi Ziyaret*[28] adlı mesnevi tarzındaki 189 beyitlik şiiri, iki kardeşin Trabzon'u ilk kez görme imkânı buldukları bu seyahati anlatmaktadır.

"*Ba'de's-selâm 'arz edeyim hâlimi bütün*
Evvelce söyleyim ki Trabzon'dayız bugün

Yollarda hüzn-i gurbet ile birçok âh edip
Lakin yine selâmet ile kat'-ı râh edip"

beyitleriyle başlayan eser, âdeta bir Trabzon seyahatnamesi gibidir.

---

[26] Ahmed Vefa, *a.g.e*, s. 3.

[27] Ahmed Vefa, *a.g.e*, s. 5.

[28] İsmail Safa bu şiirini kitap olarak yayımlamadan önce başyazarlığını yaptığı *Mirsad* dergisinde tefrika etmiştir. *Mirsad* dergisinin 26 Mart-10 Eylül 1891 tarihleri arasında yayınlandığı düşünülürse, seyahat bu tarihten önce gerçekleşmiş olmalıdır. İsmail Safâ, *Mevlid-i Pederi Ziyâret*, Âlem Matbaası - Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, H. 1312/1894, 30 s. Bu eserin mukaddimesindeki tarih R. 5 Ağustos 1310'dur ki bunun da milâdî karşılığı 17 Ağustos 1894, hicrî karşılığı ise 14 Safer 1312'dir.

Önceleri Üsküdar'daki Toptaşı Akıl Hastanesi'nde (Bîmârhânesi'nde),[29] sonraları da Şişli'deki Fransız [Lape (La Paix)] Hastanesi'nde[30] tedavi edilmeye çalışılan Ahmed Vefâ Bey, son zamanlarda (1897) ciddi iyileşme belirtileri göstermiş, üç yıl kadar bu cinin sahiplenmesinden kurtulmuştur. Şuuru yerine geldiği zaman hiç hastalanmamış gibi normale dönen Ahmed Vefâ Bey, belli ki "*Hastahânede*" başlığı altındaki şiirlerini (4 şiir) de bu dönemlerde kaleme almıştır:

Meskenim deycûr, dil rencûrdur ben nerdeyim?
Seng-sâr üstündeyim besbelli bir makberdeyim.
Makber olsun olmasın bildim hazîn bir yerdeyim
Fark edenler var mıdır ben hangi 'âlemlerdeyim?

***

Şîve-i hüsnün, edâ-yı nâzın
Beni birdenbire meftûn etti
Geldi bir hâle ki meftûniyyet
Fart-ı sevdâ beni mecnûn etti.

---

[29] Sultan II. Selim'in eşi (Sultan III. Murad'ın annesi) Haseki Afife Nûr-bânû Sultan (1525 – 6 Aralık 1583) tarafından 1582 yılında Üsküdar'da (Toptaşı semtinde) yaptırılan Vâlide-i Atik Külliyesi'nin hemen altında yer alan dârü'ş-şifâ ve imâret (*aşhâne, tabhâne, kervansaray*) kısımları 1873-1927 yılları arasında bîmârhâne (akıl hastanesi) olarak hizmet vermiştir. Külliyenin mimarı Mimar Sinan'dır. Ahmed Vefâ Bey'in hastanede yattığı tarihlerde başhekim Dr. Abraham (Avram) de Castro (1829 – 11 Şubat 1918) olup, 20 Aralık 1882-14 Kasım 1908 tarihleri arasında bu görevi yerine getirmiştir. Hastane ile ilgili ayrıntılı bilgi için: Fatih Artvinli, *Delilik, Siyaset ve Toplum: Toptaşı Bimarhanesi (1873-1927)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2013, 308 s.; a.mlf., "Toptaşı Bimarhanesi Sertabibi Dr. Avram de Castro: Bir Biyo-Bibliyografi", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Cilt: XIII, Sayı: 2, İstanbul, 2012, s. 85-97.

[30] "Barış Hastanesi" anlamına gelen "Hopital de La Paix (Lape)" (Özel Fransız Lape Hastanesi), 1858 yılında Şişli/Feriköy'de kurulmuştur. Hastanenin akıl hastaları için ilk faaliyetleri 1862 yılında başlamış, 1877 yılında Sultan II. Abdülhamid'in kız kardeşi Cemile Sultan ile İtalyan asıllı hekim Louis Mongeri(1815-1882)'nin girişimleri ile hastanede psikiyatri servisi açılmış ve ağırlıklı olarak psikiyatrik hasta kabulüne başlanmıştır.

Toptaşı Bîmârhânesi olarak kullanılan Üsküdar'daki Vâlide-i Atik Külliyesi'nin iç avlusu

Dâhiliye Nezaretinin Rumî 26 Nisan 1316 (9 Mayıs 1900) tarihli yazısıyla Sultan II. Abdülhamid yönetimi tarafından ağabeyi İsmail Safâ Bey'in Sivas'a sürgün edilmesi,[31] Ahmed Vefâ Bey'e çok büyük bir darbe vurmuş, geçirdiği ciddi sarsıntı ile hastalığı nüksetmiş ve kriz nöbetleri yeniden başlamıştır. Hastane hayatı yeniden başlayan şair, krizlerinin dayanılmaz bir hâl aldığı esnada bütün fotoğraf ve şiirlerini parçalayarak yakmıştır.

Lape Hastanesi'nin eski girişi
La Paix's old entrance

Edebiyat sevdalısı ailenin "*Şâir-i Mâder-zâd*"ı İsmâil Safâ 24 Mart 1901 Pazar günü sürgüne gönderildiği Sivas'ta Garipler Mezarlığı'na defnedilirken, ortanca kardeş Ahmed Vefâ Bey de ondan altı gün sonra 30 Mart 1901 (Hicrî: 9 Zilhicce 1318 / Rumi: 17 Mart 1317) Cumartesi günü tedavi edilmekte olduğu Üsküdar'daki Toptaşı Bîmâr-hânesi'nde (akıl hastanesinde) vefat etmiştir. Hastalığı nedeniyle evlenmeye fırsat bulamayan Ahmed Vefa Bey'in mezarı, Karacaahmet Mezarlığındadır.

---

[31] Adnan Akgün, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmi Hal Tercümeleri: X - İsmail Safâ Bey", *Yedi İklim*, Cilt: 5, Sayı: 38, İstanbul, 1993, s. 50.

4. Eserleri:

Ahmed Vefâ Bey'in biri tercüme, diğeri özgün olmak üzere iki eseri bilinmektedir: *Vehâmetli Sevdâlar* ve *Eş'âr-ı Vefâ*.

* *Vehâmetli Sevdâlar*: Ağabeyi İsmail Safâ Bey'le birlikte Fransızcadan tercüme ettikleri Emmanuel Gonzales'e (25 Ekim 1815- 17 Ekim 1887) ait romandır. Kaynaklarda, bu eserin kitap halinde yayımlanmadan önce İsmail Safâ'nın başyazarlığını yaptığı *Mirsad*[32] dergisinde tefrika edildiği bildirilmektedir. Bu durumda çevirinin, derginin yayımlandığı 26 Mart 1891-10 Eylül 1891 tarihleri arasında ya da daha önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Darüşşafakadan mezun olduktan sonra ilave herhangi bir eğitim almamış olan Ahmed Vefâ ve İsmail Safâ'nın Fransızcadan roman tercüme edecek kadar yabancı dil bilgisine sahip olmaları o yıllarda Darüşşafaka'daki yabancı dil eğitiminin daha o yıllarda ne kadar etkin olduğunu da ortaya koymaktadır.

Emmanuel Gonzales, *Vehâmetli Sevdalar*, (Arakel Kitâbhânesi Cep Romanları - 'Aded: 8), (Mütercimleri: İsmail Safâ - Ahmed Vefâ), Nişan Berberyan Matbaası, İstanbul, H. 1311/1893-4 (İç kapakta H. 1310/1892-3 tarihi kayıtlıdır), 200 s. [İSAM Ktp., Tasnif No: 843 GON. V, Demirbaş No: 037770 GNL. (ZE); Erzurum Atatürk Ü. Merkez Ktp. Seyfettin Özege Salonu, Yer Nr. 15146/SÖ, Demirbaş Nr. 0125596].

---

[32] 26 Mart 1891-10 Eylül 1891 tarihleri arasında yayımlanmış bir dergidir. Orta boy 8 sayfalık bu dergi, "kısm-ı edebî" ve "kısm-ı fennî" olmak üzere iki bölümdür.

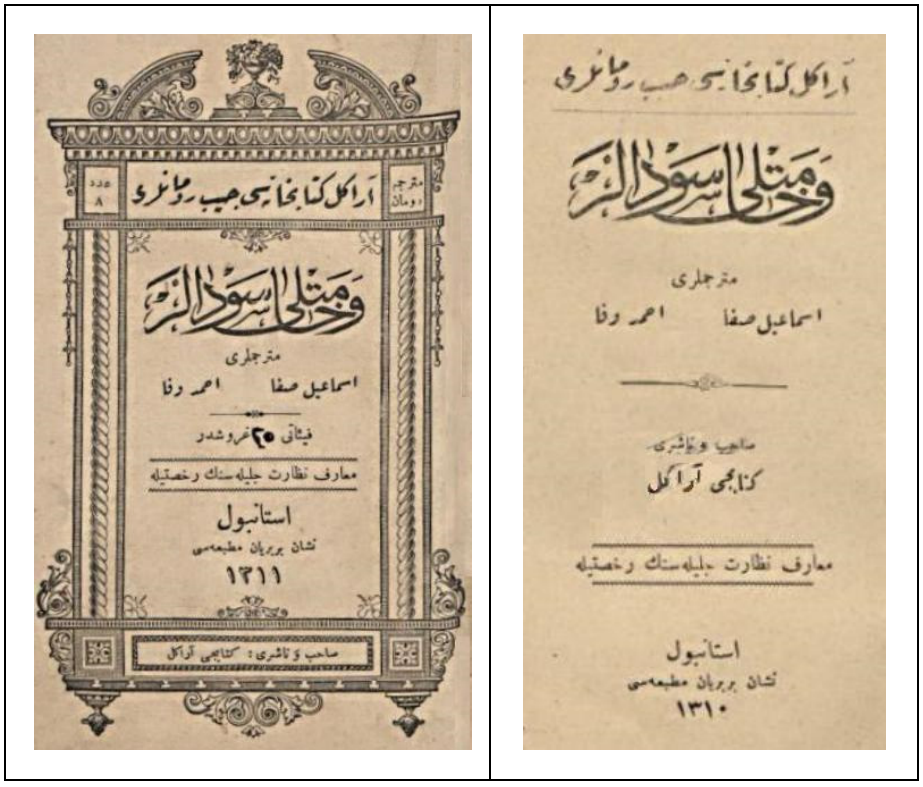

Vehâmetli Sevdâlar adlı romanın dış ve iç kapak sayfası

⋆ *Eş'âr-ı Vefâ*: Ahmed Vefâ Bey'in ikinci eseri, küçük kardeşi Ali Kâmi (Akyüz) tarafından dergilerde yayımlanan şiirleri toplanarak oluşturulan ve H. 1328/1910 yılında bastırılan şiir kitabıdır. Zira 30 sayfadan ibaret olan bu kitabın ön sözünde belirtildiğine göre Ahmet Vefâ, "*Birçok âsâr-ı kalemiyesini bütün fotoğraflarıyla beraber buhranlı bir zamanda parça parça ederek yakmıştı.*"[33] Bu nedenle Ali Kâmi Bey, Ahmed Vefâ Bey'in dergilerde yayımlanan şiirlerini bir araya getirerek bu kitapçığı oluşturmuştur.

[33] Ahmed Vefa, *a.g.e*, s. 10.

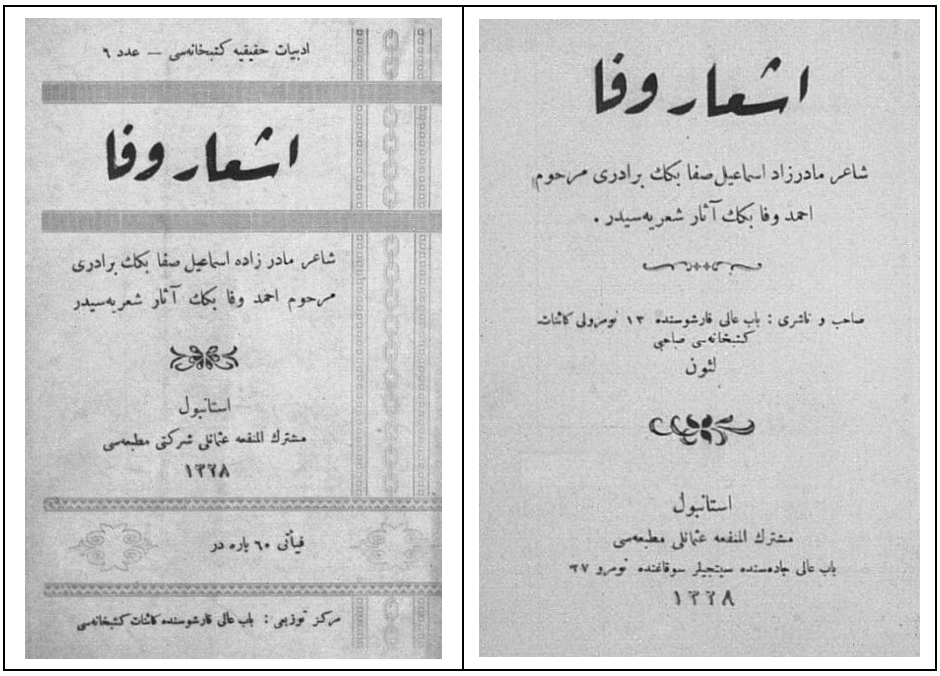
ادبیات حقیقیه کتبخانه‌سی — عدد ٦

اشعار وفا

شاعر مادر زاده اسماعیل صفا بکك برادری
مرحوم احمد وفا بکك آثار شعریه‌سیدر

استانبول
مشترك المنفعه عثمانلی شرکتی مطبعه‌سی
١٣٢٨

فیاتی ٦٠ پاره در

مرکز توزیعی : باب عالی قارشوسنده کائنات کتبخانه‌سی

اشعار وفا

شاعر مادرزاد اسماعیل صفا بکك برادری مرحوم
احمد وفا بکك آثار شعریه‌سیدر .

صاحب و ناشری : باب عالی قارشوسنده ١٣ نومرولی کائنات
کتبخانه‌سی صاحبی
لئون

استانبول
مشترك المنفعه عثمانلی مطبعه‌سی
باب عالی جاده‌سنده سبتجیلر سوقاغنده نومرو ٣٧
١٣٢٨

Eş'âr-ı Vefâ adlı kitabın dış ve iç kapak sayfası

Ahmed Vefa, *Eş'âr-ı Vefâ* (*Şâ'ir-i Mâder-zâd İsmâ'îl Safâ Bey'in Birâderi Merhûm Ahmed Vefâ Bey'in Âsâr-ı Şi'riyyesidir*), (Edebiyat-ı Hakîkiye Kütübhânesi 6. Kitap), (Sahib ve Nâşiri: Bâb-ı 'Âlî karşusında 13 numerolı Kâ'inât Kitâbhânesi sâhibi Leon), Müşterekü'l-Menfa'a 'Osmânlı Matba'ası, İstanbul, H. 1328/1910,[34] 30 s. (Erzurum Atatürk Ü. Merkez Ktp. Seyfettin Özege Salonu, Yer Nr. 3571/SÖ, Demirbaş Nr. 0110357).

[34] Kitapta Ahmed Vefâ Bey'in küçük kardeşi Ali Kâmi (Akyüz) tarafından kaleme alınan "*Merhûm Ahmed Vefâ Bey'in Tercüme-i Hâli*" (s. 3-10) başlıklı yazının altında R. 23 Temmuz (1)326 tarihi yer almaktadır ki bunun milâdî karşılığı 5 Ağustos 1910'dur.

5. "Eş'âr-ı Vefâ" Adlı Eserinin İncelemesi

Servet-i Fünûn Dönemi'ni müjdeleyen "*Ara Nesil*" şairleri arasında yer alan Ahmed Vefâ Bey'in genç yaşta ölümü ve ölmeden önce bir bunalım anında bütün şiirlerini yakması, edebiyat dünyasında adının yeterince duyulmamasının en büyük nedenleri arasında gösterilebilir. Ahmed Vefâ'nın çeşitli dergilerde (özellikle *Ma'ârif*[35] ve *Mirsad*[36] dergilerinde) yayımlanmış olan ve bu nedenle yakılmaktan kurtulan 19 şiiri, ölümünden sonra, küçük kardeşi Ali Kâmi Akyüz tarafından "*Eş'âr-ı Vefâ*" adıyla derlenerek yayımlanmıştır (H. 1328/1910). Bu derleme sırasında devrin bütün dergilerinin yeterince tarandığını ya da başka kaynaklarda yer alan Ahmed Vefâ'ya ait şiirlerin de araştırıldığını söyleyemeyiz. Nitekim İsmail Safâ Bey'le birlikte R. 2 Ağustos 1305 (14 Ağustos 1889) tarihinde yazdıkları *gazel-i müşterek*[37] Ali Kâmî Bey'in bu neşrinde yer almadığı gibi *Mecmu'a-i Mu'allim* dergisinde Muallim Nâci tarafından yayımlanan (Yıl: 1, Nr.: 35, H. 26 Ramazan 1305 / R. 25 Mayıs 1304 / 6 Haziran 1888, s. 137) "*Vefâ ile Safâ Beyninde Müşâ'are*"[38] başlıklı murabba'a nazîre olarak iki kardeşin (Ahmed Vefâ ve İsmail Safâ) kaleme aldıkları murabba'a da bu kitapçıkta yer verilmemiştir.

---

[35] "Türk matbaacılığında ve yayın hayatında önemli bir isim olan Kaspar'ın, ilk sayısını 26 Muharrem 1309'da (1 Eylül 1891) neşrettiği *Maârif*, II. Abdülhamid döneminin diğer dergileri gibi '*siyâsiyattan mâada her şeyden bahseden*' bir dergidir. Perşembe günleri çıkan ve Ahmed Nâci'nin imtiyaz sahibi göründüğü dergi genellikle on altı, Kaspar'ın ölümünden sonra (s. 135) sekiz sayfa olarak ve çift sütun üzerine çıkmış, otuz beş sayılık son dönemde yine on altı sayfa yayımlanmıştır. Son sayısı 10 Eylül 1896'da çıkan derginin yirmi altı sayı kabul edilen her cildinde sayfa numaraları teselsül ederek 204+35=239 sayıda 3400 sayfaya yaklaşan bir koleksiyon oluşturmuştur.

II. Abdülhamid döneminin maarif politikası paralelinde Batı dünyasındaki keşifler, icatlar, sergiler; astronomi, tıp vb. teknik alanlardaki gelişmelerle ekonomi, eğitim, psikoloji, spor konularına da yer veren Maârif'te, özellikle Kaspar'ın ölümünden sonra İbnürrıfat Sâmih (Sâmih Rıfat) ve İsmâil Safâ'nın yönetiminde edebiyat meseleleri ağırlık kazanmıştır." M. Orhan Okay, "Maârif", *TDVİA*, Cilt: 27, Ankara, 2003, s. 272.

[36] 26 Mart 1891-10 Eylül 1891 tarihleri arasında yayımlanmış bir dergidir. Orta boy 8 sayfalık bu dergi, "kısm-ı edebî" ve "kısm-ı fennî" olmak üzere iki bölümdür.

[37] "Birâderim Ahmed Vefâ Efendiyle Müşterek Gazelimiz" İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 134-135. Bkz. EKLER (EK-2).

[38] [(Ahmed) Vefâ ile (İsmail) Safâ Arasında Karşılıklı Söylenmiş Şiir]. Bu şiir aaab, cccb, dddb… şeklinde kafiyelenmiş bir murabbadır.

(İsmail Safâ 1308: 199-200)[39] H. 10 Rebîü'l-âhir 1312 / R. 29 Eylül 1310 (11 Ekim 1894 Perşembe) tarihli *Ma'lûmât*[40] dergisinin 33. sayısında (s. 258) Ahmed Vefa Bey'e ait "*Gazel-pâre*" başlıklı bir şiirin[41] de gözden kaçmış olabileceğini düşünüyoruz. Döneme damgasını vurmuş dergiler tarandıkça Ahmed Vefâ Bey'in daha başka şiirlerinin ortaya çıkacağına kuşku yoktur.

İsmail Safâ, Ahmed Vefâ ve Ali Kâmi ile Darüşşafaka'dan arkadaş olan Ahmed Râsim'e göre Ahmed Vefâ, İsmail Safâ'dan daha hissî ve şairlik yönü daha güçlüdür:

"Zâten kulağıma çalınmış idi: Mektepde benden başka üç şâir daha var imiş. Bunu tahkîk eder etmez içimde bir hiss-i istirkâb uyandı. Bunlardan biri Safâ, diğeri birâderi Vefâ, üçüncüsü de yanı başımda bulunduğu halde farkına varamadığım Şevki (Şehr-emîni) idi.

Safâ merhûm o zamanda bile selâset-i beyân sahibi idi. Lakin kardaşı Vefâ daha hissî, daha şâir görünüyordu. Bu zavallı şairin hâli, tavrı gâyet mahzûnâne, sözleri hafîf, daimâ sıhhatden müştekî, nazarları endîşeli idi. Bununla beraber bir sınıf aşağıda bulundukları halde her ikisi de biz ikiden ziyâde muvaffakiyet gösteriyorlardı."[42]

Şiirlerinde doğa, aşk, özlem ve kişisel bunalımlarını dile getiren Ahmed Vefâ, dönemine göre oldukça yalın ve yapmacıksız lirik bir anlatıma sahiptir. Elimizdeki az sayıdaki şiirleri onun edebî kişiliğini değerlendirmede her ne kadar yeterli görülmese de birtakım bilgi kırıntılarıyla onu anlamaya, yaşadıklarını hissetmeye çalışacağız.

---

[39] Bkz. EKLER (EK-3). Nazîre olarak kaleme alınan müşterek murabba, Rumi 3 Temmuz 1304 (15 Temmuz 1888) tarihlidir.

[40] Maliye Mektûbî Kalemi mümeyyizi Mehmed Fuad ile Artin Asaduryan'ın birlikte çıkardıkları *Ma'lûmât* dergisi, R. 10 Şubat 1309 – 20 Nisan 1311 (22 Şubat 1894-2 Mayıs 1895) tarihleri arasında toplam kırk sekiz sayı yayımlanmıştır. Derginin önemi, bir süre sonra Servet-i Fünun mecmuası çevresinde toplanarak Edebiyât-ı Cedîde topluluğunu oluşturan gençlerin bir araya gelerek faaliyet gösterdiği ilk yayın organı olmasından kaynaklanmaktadır. Bkz. Abdullah Uçman, "Ma'lûmât", *TDVİA*, Cilt: 27, Ankara, 2003, s. 542-543.

[41] M. Fatih Andı, "Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Nazım Şekli Olarak Gazel", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 26, İstanbul, 1993, s. 3 (12 nolu dipnot).

[42] Ahmed Rasim, *Matbuat Hâtıralarından - Muharrir, Şair, Edip*, Kanaat Kütüphanesi ve Matbaası, İstanbul, H. 1342/1924, s. 30.

Ali Kâmi Bey'in Ahmed Vefâ Bey'in tercüme-i hâli (biyografisi) ile birlikte yayımladığı kitaptaki (*Eş'âr-ı Vefâ*) 19 şiirden biri Farsçadır. 25 Haziran 1891 tarihli "*Ağabeğime*" (11 nolu şiir) başlıklı bu şiir, ağabeyi İsmail Safâ'ya hitaben kaleme alınmış, "*musammat gazel*" tarzında 3 beyitlik eksik gazel(*gazel-i nâkıs, gazel-pâre*)'dir. Şiir yazacak kadar Farsçaya, roman çevirecek kadar da Fransızcaya vakıf olan Ahmed Vefâ Bey'in eserlerine bakarak, o yıllarda Darüşşafaka'da verilen dil eğitimlerinin kalitesini anlayabiliriz.

Ahmed Vefa Bey'in;

"*Memnûn bilirim gönlümü mahzûn imişim ben*
'Âkıl sanırım kendimi mecnûn imişim ben."

matla'ı ile başlayan gazel tarzındaki "*Tecâhül*" başlıklı şiiri (5 beyit), Dr. Alâeddin Yavaşça tarafından 22 Kasım 2002 tarihinde "*şehnaz nakış*" makamında "*yürük semai*" usulünde bestelenmiştir. Beste, TRT Nota Arşivinin Türk Sanat Müziği bölümünde (http://notaarsivleri.com/Sehnaz) 19432 repertuvar numarasıyla kayıtlıdır. Notaları için bkz.: EKLER (EK-1).

Şiirlerinden yalnızca dördünde adını mahlas (Vefâ) olarak kullanmıştır. Bu şiirler: gazel tarzındaki "*Dağlara*" başlıklı 5., "*Tekâzâ*" başlıklı 6., "*Tecâhül*" başlıklı 7. şiir ile "*Perakende Şiirler*" başlığı altındaki kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmış 15. şiirdir. M. Fatih Andı, Tanzimat sonrası şiirlerde mahlas kullanılmamasını bu devirde yazılan gazellere özgü bir tasarruf olarak değerlendirmektedir. Klâsik Türk (Divan) şiirinde Kadı Burhâneddin Ahmed ve Kemal Paşazâde dışında bütün şairler şiirlerinde mahlas kullandıkları halde, Tanzimat sonrasında bu kural aşınmış, mahlas kullanma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Zira bu dönemde yazılan gazellerin pek çoğunun artık divanlarda değil, gazete ve mecmualarda (altlarında şairin adı yazılı olarak) yayımlanmasının ve örnek alınan Batı şiirinde mahlas kullanılmamasının payı düşünülebilir.[43]

Eş'âr-ı Vefâ'daki şiirlerin 10'unda tarih bulunmasına rağmen 9'u tarihsizdir. Tarih kaydedilmiş şiirlerin en eskisi Hicrî 1 Şevvâl (1)305 (11 Haziran 1888 Pazartesi), en yenisi ise Rumi 6 Temmuz (1)314 (18 Temmuz 1898 Pazartesi) tarihlidir. Bu durumda şiirlerin on yıllık bir süreçte yayınlandıklarını söylemek mümkündür.

---

[43] M. Fatih Andı, *a.g.m*, s. 4-5.

5.1. Şiirinin Şekil Özellikleri:

5.1.1. Ölçü:

Eş'âr-ı Vefâ'daki bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle kaleme almış olan Ahmed Vefâ Bey'in bir bunalım sonucu yaktığı şiirleri içerisinde hece ölçüsüyle kaleme alınmış şiir bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Ahmed Vefâ Bey'in de aralarında yer aldığı "Ara Nesil" şairlerinin hece ölçüsüyle yazılmış şiirleri hemen hemen yok gibidir. Zira Tanzimat Döneminde Ziya Paşa'nın Londra'da Hürriyet gazetesinde yayımlanan (7 Eylül 1868 tarihli 11. Sayı) "*Şiir ve İnşa*" adlı makalesinde,[44] Türklerin şiirdeki asıl ölçüsünün hece ölçüsü olduğu belirtilmesine rağmen, hece ölçüsü yenilikçi sanatçılar tarafından pek rağbet görmemiş; ancak Namık Kemal, Ziya Paşa, Recâî-zâde Ekrem gibi birkaç şair tarafından heceyle şiir denemeleri kaleme alınmıştı. Bu anlayışın "*Ara Nesil*" şairleri tarafından da kabul gördüğünü göz önünde bulundurarak Ahmed Vefâ Bey'in bütün şiirlerini aruzla kaleme aldığını ifade edebiliriz.

Eş'âr-ı Vefâ'daki şiirlerde kullanılan aruz ölçüsüne ait kalıpların dağılımı şöyledir:

Sıra No	VEZİNLER	*Sayı*
1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün (Remel)	4
2	*Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (Remel)*	1
3	Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (Müctes)	3
4	Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün (Hezec)	2
5	Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün (Muzâri)	2
6	Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün (Hezec)	1
7	Mef'ûlü mefâ'îlü fe'ûlün (Hezec)	1
8	Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün [Hafif (Bahr-ı Cedîd)	2
9	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (Remel)	2
10	Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün (Muzâri) (Müstef'ilün fe'ûlün müstef'ilün fe'ûlün)	1
TOPLAM		19

[44] Ali Donbay, "Tanzimat Dönemi Tenkit Anlayışı Çerçevesinde: Ziya Paşa'nın 'Şiir ve İnşa' Makalesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Ens., Konya, 2001, s. 181-188.

5.1.2. Nazım Şekli:

Ahmed Vefâ Bey, elimizdeki 19 şiire göre Klâsik Türk (Divan) edebiyatının *kıt'a* (8., 9., 13., 14., 15., 16., 17., 18. ve 19. şiirler) ve *gazel* (5., 6., 7. şiirler) başta olmak üzere *murabba* (3. şiir), *muhammes* (2. şiir), *müseddes* (4. şiir), *nazm* (10. şiir) gibi nazım şekillerini kullanmıştır. Biri Farsça iki şiiri (11. ve 12. şiirler) *gazel-i nâkıs* (*gazel-pâre, sözde gazel*),[45] "abbcca bb" tarzında kafiyeli "*Şükran*" adlı şiiri (1. şiir) de tamamen yenilikçi bir düşünce ile kaleme alınmış görünmektedir. Onun yenilikçi anlayışla tek bir şiir yazdığını düşünmek elbette yanlış olur. Zira murabba, muhammes ve müseddes tarzındaki şiirlerinin kafiyelenişinde de farklılıklar sergilemiştir. Nitekim "*Bir Mersiye*" başlıklı 7 bentlik müzdeviç muhammesi (2. şiir), Klâsik Türk (Divan) edebiyatında rastlanmayan aaa bb, ccc dd, eee ff... şeklinde kafiyelidir.[46] Görüldüğü gibi bir üçlük bir ikilik (beyit) şeklinde sıralanan birimlerde dizeler yalnızca kendi içlerinde kafiyelidir. "*Diğer Mersiye*" başlıklı 4 bentlik murabba (3. şiir) da örneğine Klâsik Türk (Divan) edebiyatında rastlanmayan bir tarzda (aaaa bbbb aaaa bbbb) kafiyelidir. "*Da'vet*" başlıklı 5 bentlik müseddesi de Klâsik Türk (Divan) edebiyatındaki örneklerinden tamamen farklıdır: abccba deffed ... Görüldüğü gibi Ahmed Vefâ, yenilikçi yanını eski nazım şekillerine farklı görünümler kazandırarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Elimizdeki gazel tarzındaki üç şiirinde de başlık ve mahlas kullanmıştır. Başlıklarının dışında Klâsik Türk (Divan) şiirindeki örneklerinden pek

---

[45] M. Fatih Andı, "Türk fikrî ve sosyal hayatında kendisini ilk gösterdiği yıllardan başlayarak, Servet-i Fünûn edebî topluluğunun ortaya çıktığı 1896 yılı başlarına kadar neşrolunan bütün mecmualarda yayımlanmış şiirlerin nazım şekilleri" üzerine yürüttüğü bir çalışmada (M. Fatih Andı, *Servet-i Fünûn'a Kadar Mecmûalarda Nazım Şekilleri*, YYLT., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı ABD., İstanbul, 1987, 524 s.) 1621 gazel tespit etmiştir. Bunların 58'i beş beyitten az, 14'ü on beş beyitten fazladır. Beş beyitten az 58 gazelin 54'ü dört beyitli, 4'ü ise üç beyitlidir. Bu üç beyitli dört gazelin biri Ahmed Vefâ Bey'e ait olup, H. 10 Rebîü'l-âhir 1312 / R. 29 Eylül 1310 (11 Ekim 1894 Perşembe) tarihli *Ma'lûmât* dergisinin 33. sayısında (s. 258) "*Gazel-pâre*" başlığı ile yayımlanmıştır. Üç beyitli eksik gazellerin başına "gazel-pâre, sözde gazel, gazel-i nâkıs" gibi başlıklar konmuştur. Bkz. M. Fatih Andı, "Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Nazım Şekli Olarak Gazel", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 26, İstanbul, 1993, s. 1-3.

[46] Bkz. Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, T.C. Kültür Bak. Yay., Ankara, 2002, XIV+342 s.

de farklı olmayan bu şiirlerden "*Dağlara*" başlıklı gazel 8 beyit (5. şiir), "*Tekâzâ*" başlıklı gazel 7 beyit (6. şiir), "*Tecâhül*" başlıklı gazel de 5 beyittir (7. şiir). "*imişim ben*" redifli bu son gazelinde matla beytindeki "'*Âkıl sanırım kendimi mecnûn imişim ben*" dizesi, redd-i matla olarak beşinci beyitte tekrarlanmıştır. Bu gazeli Dr. Alâeddin Yavaşça tarafından bestelenirken "*Tekâzâ*" başlıklı gazeli ise ağabeyi İsmail Safâ tarafından R. Şubat (1)314 (Şubat-Mart 1899) tarihinde tahmis edilmiştir. Bu tahmisin ilk bendi:

Cemâli ey emel-i rûh u cân-şikâr güzel
Cemâli ey bana her yerde âşikâr güzel
Muhabbetin beni etmekte dil-figâr güzel
Muhabbetin ediyor fikri târumâr güzel
Eden odur beni bîmâr u bî-karâr güzel.[47]

şeklindedir.

Üç gazelinden birinin tahmis edilmesi, diğerinin bestelenmesi, sanırım şairin bu tarz şiirlerindeki ustalığının bir delili olarak kabul edilebilir.

Üçer beyitlik gazel-i nâkıs olarak kaleme alınan iki şiirden "*Ağabeyime*" başlıklı Farsça şiir, "*musammat gazel*" tarzındadır. Klâsik Türk (Divan) şiirinde, dizelerin ortadan ikiye ayrılabilecek aruz kalıplarıyla yazıldığı ve dize ortalarında bir iç kafiyenin bulunduğu "*musammat gazel*" tarzı bu devrede rağbetten düşmüş[48] olsa da Ahmed Vefâ Bey bunun örneğini hem de Farsça olarak vermiştir.

Ahmed Vefâ Bey'in kıt'alarından 6'sı ikişer beyit (8., 9., 16., 17., 18. ve 19. şiirler), üçü de dörder beyittir (13., 14. ve 15. şiirler). Bunların içerisinde yalnızca 15 numaralı kıt'ada mahlas kullanılmıştır.

5.2. Şiirlerinin İçerik Özellikleri:

1873 yılında annesi vefat ettiğinde 6, 1879'da da babasını kaybettiğinde ise 12 yaşındadır. Kaleminden dökülen bütün şiirlerine sahip olunabil-

---

[47] Bkz. İsmail Safâ, *Hissiyât*, Müşterekü'l-Menfa'a Osmanlı Matba'ası, İstanbul, H. 1328/1910, s. 102-104.

[48] "25 yıllık bir süre (1870-1896) içerisinde mecmualarda yayınlanan 1621 gazelden yalnızca üç tanesinin *musammat* olması bunu gösterir." M. Fatih Andı, *a.g.m*, s. 7. M. Fatih Andı bu üç örneğin şairleri olarak Sâmi Paşa, Muallim Nâci ve Vak'anüvis Lûtfi Efendi'nin isimlerini sayar. Demek oluyor ki Ahmed Vefa Bey'in şiirini görmemiştir.

seydi, 13 yaşındaki ağabeyi İsmail Safâ ve 6 yaşındaki kardeşi Ali Kâmi ile birlikte Mekke gibi İstanbul'dan oldukça uzak diyarlarda öksüz ve yetim kalmanın yansımaları şiirlerinde daha rahat gözlenebilirdi. *Eş'âr-ı Vefâ*'nın başında küçük kardeşi Ali Kâmi Bey'in anlattığı kadarıyla hastane koğuşlarında ayakta kalmak için ne kadar çaba sarf ettiklerini, nasıl mücadeleci bir hayat sürdüklerini anlayabiliyoruz. Dâhiliye Nezaretinin 29 Nisan 1900 tarihli yazısıyla Sultan II. Abdülhamid yönetimi tarafından Sivas'a sürgün edilen ve 35 yaşında orada Garipler Mezarlığı'na defnedilen ağabeyi İsmail Safâ Bey'in R. 1311/1895 tarihinde kaleme aldığı "*Dârüşşafaka*" başlıklı 11 bentlik muhammesinden anladığımız kadarıyla üç öksüzün yüzü sadece bu şefkat yuvasının çatısı altında gülebilmiş:

Dârü'ş-şafaka layıkı her türlü senânın
Öksüzlük içinde çekilen renc ü inânın
Mâhîsi o, kâşânesidir belki cinânın
Mihmân-ı yetîmiydim evet dâr-ı fenânın
Ben sâye-i sakfında yetiştim bu binânın.

***

Üç öksüz o mekteb bize mâder, peder oldu
Eyvah!.. Vefâ korkarım artık heder oldu
Lakin tanıyan girye ile yâd eder oldu
Birkaç seneler hemdemi Kâmî'le Vefâ'nın
Ben sâye-i sakfında yetiştim bu binânın.[49]

Ahmed Vefâ Bey, H. 1302/1886 yılında Dârüşşafaka'dan ağabeyi İsmail Safâ ile mezun olduktan sonra Rüsûmat Dairesi'nde (Gümrük Müdürlüğü'nde) memuriyet hayatına atılmışsa da aklî dengesindeki bozulma buradaki görevine devam ederken ortaya çıkmıştır. Hastalığı ile ilgili ilk belirtiler, akrabalarından Yahyâ Hayâtî Paşa'nın refakatinde İzmir'e yaptığı birkaç aylık seyahatten döndükten sonra başlamıştır. Hastalığının inişli çıkışlı bir seyir izlediği Ahmed Vefâ Bey, "… *birçok âsâr-ı kalemiyyesini bütün fotoğraflarıyla beraber buhranlı bir zamanda parça parça ederek yakmıştı: Onun her*

[49] Mehmed İzzet-Mehmed Esad-Osman Nuri-Ali Kâmi, *Darüşşafaka: Türkiye'de İlk Halk Mektebi*, (Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul, 1927), Yayına Hazırlayan: Mehmet Kanar, İstanbul, 2000, s. 155-156.

hareketinde böyle acı bir felsefenin derin şi'rleri, zehr-âlûd (zehir gibi) bir hayatın sâmit (sessiz, cansız) iştikâları (şikâyetleri, yanıp yakılmaları) vardır!"[50]

Yanmaktan kurtulan, elimizdeki az sayıdaki şiiri, Ahmed Vefâ Bey'in doğayı, aşkı, özlemi, kişisel bunalımlarını, dönemine göre oldukça yalın, yapmacıksız lirik bir anlatımla dile getirdiğini kanıtlamaya yetmektedir. Devrinde "*şâir-i mâder-zâd*" (anadan doğma şair) olarak tanınan İsmail Safâ da kardeşinin şairliğini övmektedir. Nitekim Ahmed Vefâ Bey'in İzmir'de bulunduğu tarihlerde İsmail Safâ Bey tarafından yazılmış mesnevi tarzındaki "*İzmir'de Bulunduğu Sıralarda Birâderim Ahmed Vefâ Efendi'ye Yazdığım Bir Uhuvvet-nâme-i Manzûmdur*"[51] başlıklı 50 beyitlik manzum mektupta, Ahmed Vefâ Bey'in gönderdiği gazelin üç beyti alıntılanmış ve "*Yok benim yok bu kadar hoş eserim / Yine tahsînimi tekrâr ederim*" (40. beyit) şeklinde şairliği övülmüştür.[52]

Eş'âr-ı Vefâ'daki tamamen yeni bir tarzda kaleme alınan "*Şükrân*" adlı ilk şiir, Klâsik Türk (Divan) şiirindeki "*tevhid*"[53] ve "*hamdele*"[54] türünün küçük bir örneği gibidir. 29 Haziran 1894 (R. 17 Haziran 1310) tarihini taşıyan şiir, şairin hastalığının iyice nüksettiği bir dönemde kaleme alınmıştır.

Kitapta mersiye türündeki iki şiirden muhammes tarzındaki 15 Eylül 1892 (R. 3 Eylül 1308) tarihli birinci şiir,

> "*Ferîde gözlerimin nûru 'âşıkım sana ben*
> *Hazîn gönül sana düşkün vefâ umar senden*"

dizelerinde de belirtildiği gibi "*Ferîde*" isimli sevgilisinin ölümü üzerine kaleme alınmıştır. Peyami Safa bu şiirle ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: "…'*Mersiye*', onun sevdiği bir kızın ölümü üzerine yazdığı en meşhur şiiridir. Uzak akrabasından Yahya Paşa ile İzmir'e bir seyahat yapan şair, yolda

---

[50] Ahmed Vefa, *a.g.e*, s. 10.

[51] İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 201-208. Bkz. EKLER (EK-4).

[52] İsmail Safâ Bey'in Ahmed Vefâ'ya hitaben kaleme aldığı "Kardeşim Vefâ'ya" başlıklı 19 beyitlik bir şiiri de bulunmaktadır. Bkz. *Ma'ârif*, Yıl: 5, Nr.: 1, H. 25 Cemâziyelâhir 1313 / R. 30 Teşrîn-i sânî 1311, s. 4.

[53] Tevhid: Allah'ın varlığını ve birliğini öven şiir türü.

[54] Hamdele: Allah'a, verdikleri için şükreden şiir türü.

Paşa'nın kızı ile sevişmiştir. Evleneceklerdir. Fakat yapılan bir dedikodu üzerine Yahya Paşa kızını şaire vermekten vazgeçer. Feride -ki asıl adı galiba *Reşide*'dir- Vefâ'yı unutamadığı için verem olur ve ölür. Bu faciadan sonra, şairde evvelâ bir dalgınlık halinde başlayan melânkoli, nihayet onu akıl hastanesine sevk edecek kadar şiddetli cinnet krizlerine, allüsinasyonlara (halüsinasyonlara) sebep olmuştur. ...Şairi cinnete ve nihayet ölüme götüren talihsiz aşkın derinliği ve dramatik bütün unsurları, bu '*Mersiye*'nin, ruhu birdenbire saran kuvvetli sadelik ve samimîliğinde besbellidir."[55] Peyami Safa'nın vurguladığı gibi üzüntüsünü dile getirirken sade ve samimi bir dil kullanan şair, zaman zaman Servet-i Fünûn şiirini müjdelercesine Arapça ve Farsça sözcüklere de yer vermiştir:

'Ale's-sabâh nüzûl etti arza hep melekût
Birikti hayli cemâ'at, vasatta bir tâbût
Giderdik öylece ben girye-nâk, sen mebhût

Seni mezâra bıraktım hayâta küstüm ben.
Değil hayâta bütün ka'inâta küstüm ben.

Bazı dizelerinde "akis" sanatına yakın ifadeler kullanmıştır:

F e r î d e sen o idin âh o nûr-ı dîde idin
O nûr-ı dîde idin sevdiğim F e r î d e idin

21 Kasım 1892 (R. 9 Teşrîn-i sânî 1308) tarihli murabba tarzındaki ikinci mersiyesini kimin için kaleme aldığına dair elimizde bilgi yoktur. Sevgilisinin ölümüyle sarsılan Ahmed Vefâ Bey, belki de *Feride*'nin ölümünden 67 gün sonra, içinde bulunduğu ruh hâlinin bozukluğu ile ona olan duygularını bir kez daha haykırmak istemiştir. Ancak birinci bendin üçüncü dizesinde "*Cânân dirîğ fevt olacak, ihtimâl idi*" sözleri, mersiye yazılan kişinin henüz ölmemiş olduğunu göstermektedir:

Bir şebdi âh o şeb ne kadar pür-melâl idi
Mum sönmek üzre bahtıma gûyâ misâl idi
Cânân dirîğ fevt olacak, ihtimâl idi
Bir ihtimâl idi bu, rücû'ı muhâl idi.

---

[55] "Bir Mersiye", *Türk Düşüncesi*, (Sahibi ve Müdürü Peyami Safa), Cilt: 1, Sayı: 5, 1 Nisan 1954, s. 351.

Şubat ayının -muhtemelen güneşli- bir pazar günü (21 Şubat 1897), sevgilisine birlikte dışarı çıkma teklifini manzum olarak sunduğu "*Da'vet*" adlı şiiri, yenilik devri şiirlerine özgü *abccba, deffed*... şeklinde bambaşka bir kafiye düzenine sahiptir.

Ne safâ-dâr bak şu manzar gel!
Çıkalım gel seninle seyrâne.
Fevt edilmez, buna zamân derler
Sana hûrî, buna cinân derler
Sen değilsin behişte bîgâne
Âh pek dil-nişîn bu yerler gel.

Rahatsızlığının iyileşme eğilimi gösterdiği bir dönemde kaleme alındığı anlaşılan şiirde pastoral niteliklerle de karşılaşılmasına rağmen, lirik özellikler daha ağır basmaktadır.

Benim günüm ne içün doğmasın bu 'âlemde
Şu leyl-i târımı etmez misin bahâr güzel

Nazar-gehimde çiçekler, sitâreler, kuşlar
Senin kudûmüne etmekte intizâr güzel. (Tekâzâ, 3-4)

Sevgiliyi karanlık gecelerini aydınlatan bir güneş olarak gören şair, resmî bir tören disiplini içerisinde adetâ çiçekler, yıldızlar ve kuşlardan oluşan bir tören bölüğü ile onu karşılamaktadır. Ancak tevriyeli kullandığı "*Vefâ*"sız sevgilinin gelmekteki gecikmesi nedeniyle de bütün güzellere düşmanlık beslemektedir.

18 Temmuz 1898 (R. 6 Temmuz 1314) Pazartesi günü kaleme aldığı "*Tecâhül*" başlıklı şiiri, anlaşılması oldukça kolay, sade denilebilecek bir dile sahiptir:

Memnûn bilirim gönlümü mahzûn imişim ben
'Âkıl sanırım kendimi mecnûn imişim ben.

Şiirdeki sadeliğin yanında "***m***" aliterasyonu da bestekârların dikkatinden kaçmamış olacak ki gazel şehnaz makamında bestelenmiştir.

Eş'âr-ı Vefâ'daki 19 şiirden 9'u kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bunların 6'sı ikişer beyit (8., 9., 16., 17., 18. ve 19. şiirler), üçü de dörder beyittir (13., 14. ve 15. şiirler). Yalnızca bir kıt'ada (15) mahlas kullanan şair, bu tür şiirlerinde ilim tahsil etmenin önemini ve sınırsızlığını (8),

sevgilinin eşsiz güzelliğini (9. ve 15. şiirler), içine düşen aşk ateşini (13. şiir) ve sevgilinin ellerinin zerafetini (14. şiir) anlatmaya çalışmıştır:

Saymıyor câhili erbâb-ı 'ukûl âdemden
Âdem olmaksa garaz 'ilm ü hüner tahsîl et.
Gayr-ı mümkünse eğer cümlesinin tahsîli
Ne kadar mümkün olursa o kadar tahsîl et. (8. şiir)

***

Senin vechinde Allâh'ın 'ulüvv-i sun'ını gördüm;
Anı tekbîr içün bir na'ra attım, bir ezân çıktı!

Nasıl ben şimdi vecd ü hâle gelmem, Ey yüce dağlar!
Ne hâl oldu bana bilmem? İçimden bir dumân çıktı! (13. şiir)

Bu şiirinde, "beşerî aşk"tan "İlâhî aşk"a geçiş, sevdiğinin yüzünde "Yaradan"ı görme gibi tasavvufî aşk anlayışının yansımaları gözlenmektedir. Şair, içine düşen bu aşk ateşiyle yanmakta, içinden dumanlar çıkmaktadır.

"*Hastahanede*" başlığı altında sıralanan dört kıt'ada ise rahatsızlığının iyice nüksettiği dönemlerde içinde bulunduğu ruh halini yansıtmaya çalışmıştır. Artık ölümün kendine yaklaştığının farkındadır. Yaşayan bir ölüden farkı yoktur:

Meskenim deycûr, dil rencûrdur ben nerdeyim?
Seng-sâr üstündeyim besbelli bir makberdeyim.
Makber olsun olmasın bildim hazîn bir yerdeyim
Fark edenler var mıdır ben hangi 'âlemlerdeyim? (16. şiir)

Zaman zaman ortaya çıkan iyileşme halinde kaleme aldığı şiirlerinde "aşk"ı adetâ bir sığınak olarak görür, sevgilisi ile sohbet edercesine ona olan aşkını ifade etmeye gayret gösterir. Kıskançlık duyguları da hat safhadadır:

Dil-sûzdur muhabbetinin zevk u mihneti
Bir kimse gönlünü sana ey mâh vermesin
Senden alır da parçalarım kalbimi hemân
Ağyâre yüz verir isen Allâh vermesin. (17. şiir)

Şair, aslında kendisini ruhsal çöküntüye sevk eden illeti teşhis etmiştir. Ahmed Vefâ, sevgiliye duyduğu karşı konulmaz aşk ve bağlılık nedeniyle "mecnun" olmuştur:

Şîve-i hüsnün, edâ-yı nâzın
Beni birdenbire meftûn etti
Geldi bir hâle ki meftûniyyet
Fart-ı sevdâ beni mecnûn etti. (19. şiir)

"*Bir Tebrîk-nâme*" başlıklı şiiri (10. şiir), mahlassız gazel olarak da nitelendirilebilecek bir "*nazm* (nazım)"dır. 11 Haziran 1888 (H. 1 Şevvâl 1305) Pazartesi günü yazdığı bu şiir, muhtemelen sevgilisi Feride için kaleme alınmıştır. Sevdiğinin bayramını kutlayan şair, sevgilisini evine davet ederek evde adetâ ikinci bir bayram havası estirmek istemektedir:

Geliniz âşiyânemizde sizin
Nûr-ı dîdârınız pedîd olsun

O meserret, safâ-yı vuslatla
Hânede bir ikinci 'îd olsun

Biri Farsça iki şiiri (11. ve 12. şiirler) "eksik gazel" (*gazel-i nâkıs, gazel-pâre, sözde gazel*) şeklindedir. Musammat gazel şeklinde kafiyeli "*Ağabeyime*" başlıklı Farsça şiirini İsmail Safâ için kaleme almıştır. 25 Haziran 1891 (R. 13 Haziran 1307) tarihli bu şiirde, İsmail Safâ'ya duyduğu sevgi ve özlemi dile getirmiştir. Muhtemelen bu şiiri İzmir'de olduğu günlerde yazmıştır.

"*Bir Gazel-pâre*" başlıklı diğer şiirinde de aşk, sevgilinin güzelliği, sevgiliye duyulan özlem ve kavuşma hayali ele alınmıştır.

EŞ'ÂR-I VEFÂ
(METİN)

EŞ'ÂR-I VEFÂ

Şâ'ir-i Mâder-zâd İsmâ'îl Safâ Beğ'in Birâderi Merhûm Ahmed Vefâ Beğ'in Âsâr-ı Şi'riyyesidir.

Sâhib ü Nâşiri: Bâb-ı 'Âlî Karşusında 13 Numerolı Kâ'inât Kütübhânesi Sâhibi

Leon

İstanbul

Müşterekü'l-Menfa'a 'Osmanlı Matba'ası

Bâb-ı 'Âlî Caddesinde Sepetçiler Sokağında Numero 27

1328

Merhûm Ahmed Vefâ Bey'in Tercüme-i Hâli

Büyük ağabeyim Şâ'ir-i mâder-zâd İsmail Safâ Bey içün yazdığım tercüme-i hâl, son âsâr-ı şi'riyyesini hâvî olan "*Hissiyât*" ile beraber intişâr etti. Burada da küçük ağabeyim Ahmed Vefâ Bey'in hayatını yazmak isterim.

Ağabeylerimin ikisine de müsâvî derecede hürmet ve muhabbetim vardı. Fakat küçük ağabeyimin hayatı daha acıklı geçtiği içün kalbimde bıraktığı izler daha derindir. Onun hayatı, kaderin kendisine musallat ettiği bir marazla, bir maraz-ı dimâğî ile mücadele-i dâ'ime içinde geçmiştir. Karşısına dikilen bir hayâl ile uğraşır, onun emr ü icbârıyla günlerce ken-

dini aç bıraktığı olurdu. İki üç senede bir nükseden bu teşevvüş-i dimâğî kendisini mu'azzeb ettiği kadar da etrafında bulunanlar için bir dâğ-ı derûn idi.

Bu maraz neden ona musallat oldu? Sebep ne idi? Bu anlaşılamadı. Dârü'ş-şafaka'dan parlak bir diplomaya nâ'il olarak çıktıktan sonra ta'allukâtımızdan merhûm Yahyâ Hayâtî Paşa'nın refâkatinde İzmir'e gitmiş, birkaç ay sonra oradan pek dalgın bir halde 'avdet etmişti. Bu dalgınlık tâmmü'ş-şu'ûr olanlarda görülen muvakkat dalgınlıklar nev'inden değildi: Sâ'atlerce beraber bulunsanız bir çift lakırdı söylemez, söylenen sözü dinlediği anlaşılmaz, bir şey sorsanız, su'âlinizin mü'eddâsına neden sonra intikâl ederek tefekkürât-ı mahsûsasından cebren ayrılanlara mahsûs bir hoşnutsuzlukla su'âlinize pek kısa cevaplar verirdi.

Sonra hastalığın a'râzı başka şekillerde döküldü. Hiddet, tehevvür devirleri geldi. Bî-çâre şâ'ir defa'âtle Şişli'deki Fransız Hastahânesi'ne, birkaç kere de Bîmâr-hâne'ye girdi çıktı. İ'âde-i şu'ûr ettiği zamanlar hâlinde hastalıktan hiçbir eser görülmezdi. Âsâr-ı şi'riyye ve nesriyyesinin hemen hepsini felekten böyle aman bulduğu zamanlar yazmıştır. "Hemen hepsini" diyorum. Zîrâ şu okuyacağınız şi'irler içinde bîmâr-hânede söylenmiş olanlar da vardır: O zekâ-yı nâdirin hâlet-i maraziyyesi bile böyle bir mümtâziyyet-i rûhiyyeyi hâ'izdi.

Fakat onu bir cin tesâhub etmişti. 'Ote-tevâ' (Ote-toi ?) nâmını verdiği o hayâl-i mu'azzib evvelâ dişlerini göstererek tedrîcî ve esîrî bir teşekkülle tam bir sîmâ hâlini alır, daha sonra uzaklaşıp yaklaşan ve ba'zen bir ma'nâyı tehdîd ile kolunu kaldıran bir vücûd şekline girerdi.

Bu mu'annid sîmâ-yı esîrînin tedricen irtisâma başladığını biz onun hâlinden anlardık. Bu sîmâ ile beraber onun marazî dalgınlıkları da başlardı. İlk devrelerinde hâlinden kendisi de şikâyet eder:

"İşte, derdi, bir sıra diş karşımda gülüyor. Biliyorum, bu bir âllüsinasyon (halüsinasyon), bir galat-ı rü'yet, bir hastalık... Fakat bu hayâl teşekkülâtında devam ettikçe hakîkate o kadar yaklaşıyor ki aldanmamak kâbil olmuyor. Korkarım bu sefer yine mağlûb olacağım."

Bir müddet sonra hakîkaten dediği gibi mağlûb olurdu. O zaman hâlinden artık şikâyet etmez olur, kendisini esir eden o senbût-ı bî-insâfa nevmîd-âne bir mutâva'atla teslîm-i fikr ederdi.

Büyük ağabeyimle beraber çok zamanlar baş başa verir, onu düşünürdük. Son zamanlarda devre-i ifâkati üç sene kadar imtidâd ettiği içün yavaş yavaş korkularımız azalmağa, devâm-ı 'âfiyeti hakkındaki ümitlerimiz çoğalmağa başlamıştı. Büyük biraderimizin menfâya i'zâm olunması onun cümle-i 'asabîyesini öyle sarstı, o rebâb-ı kalbin en hassas bir teline öyle bir darbe indirdi ki hastalık nüksetti.

Engizisyon zamanlarında bir mazlumun işkenceye götürüldüğünü gören akrabası içün bu manzara ne kadar elîm ve haşyet-engîz olabilirse küçük ağabeyimin nüks-i marazı de bizim içün o te'sîri hâ'iz olurdu: Marazın seyr ü terakkîsini hatve hatve ta'kîb ederek sahâif-i âlâmını birer birer gözden geçirmek, ölümler geçirenlerle hem-dem olmaktan bin kere beter bir hâl idi. Büyük ağabeyimle birbirimize zahîr olarak bu acıklı hâle kaç kere tahammül etmiştik. Fakat artık bana zahîr olacak bir kimsem kalmamıştı. Hûn-h^{v}âr bir el biraz evvel büyük ağabeyimi benden ayırmıştı. Beni o zaman beynimden vuran dest-i kader şimdi de kalbimden vuruyordu: Hayatımın o meş'ûm günlerini hiç unutamam.

Bu bâbda ağabeyime neler yazdığımı bilmiyorum. Mektuplarım tamâmen Sivas'ta kalmış. Ağabeyim yazdığı cevapların birinde şöyle diyor:

"*Vefâcığın hastalığı 'acabâ hangi derecesiyle nüksetti? Pek sathî geçiyorsun. Cünûn hezeyânları var mı? Ne gibi hâllerde bulunuyor. Hastahâneye isteyerek mi gitti, yoksa iğfâl ederek mi götürdün? Birçok acıklı hâller oldu da üzülmemekliğim içün mi sathî geçiyorsun?*

Kâmî, sana bir şey söyleyeyim mi? Anlıyorum, hükmediyorum ki ben hâlâ hiçbir zevkini bulmadığım, hâlâ mantıkçasına hareketine hükmedemediğim bu seyyâre-i hîçî-nümâda artık hiç de rahat yüzü görmeyerek cehennem olup gideceğim ve's-selâm! Herkesin çocuğu toprağa gömülür, kardeşi hasta olur, kardeşinin çocuğu kızamığa tutulur, fakat böyle olağan şeyler içün kimse benim gibi uykusuz kalmaz, gözlerini kurutmaz yahut çürütmez, beynini hırpalamaz, vücûdunu tepelemez…"

Pek müşkil bir mevki'de idim. Kardeşlerimin biri menfâda gurbet ellerinde, husûsiyle kâtil bir marazın taht-ı tehdîd-i bî-emânında idi. Ben ondan nefha-i tesellî beklerken onu telsiye etmek mecburiyetinde kalırdım. Kendisini müte'essir etmemek içün dediği gibi sathî geçerdim. Fakat felâket bütün bütün ketm olunmak imkânını baksa mahvederdi.

Ağabeyim başka bir mektubunda şöyle diyor:

"Vefâcık o hâlde durgun, dalgın, mektubuma şöyle bir göz gezdirdi, öyle mi? Vah Vefâcığım vah! Ne olacak? Bir daha kendine gelemeyecek mi ya Rabbi? Bilemem ama Kâmîciğim, o Şişli Hastahânesi'nde bu bî-çârenin ifâkat bulduğu şimdiye kadar vâki' olmadı, öyle değil mi? Hâlbuki burada rahatı elbette Toptaşı Hastahânesi'nden ziyâdedir. 'Acabâ şifâ-hânedeki ifâkatları mevki'ce bir hüsn-i te'sîrden mi münba'isdi? Yoksa zâten iyi olacak bir hâlde bulunmasına tesâdüf ettiği içün mi orada birkaç def'a rehâ-yâb oldu? Hâlinden şikâyet eder bir hâlde bulunmadığını hikâye ediyorsun. Şu hâlde şifâ-hâneye gitmeğe muvâfakat etmez. Behemehâl orada i'âde-i sıhhat edeceği bilinse rızâsına da bakılmaz. Fakat ne ma'lûm? Eyvah, eyvah! Ye's, 'acz, sükût!.. Ne çâre!.. İkide bir de nükseder bir cerîha-i kalb! İşler, azar… işler… azar… Aylarca sızısını çekeriz. Sonra bir aralık nîm iltiyâm ile o yara kapanır gibi olur. Yine başlar. Lakin bu sefer üç yıl kadar iyiliği devam etti. Ma'mâfîh… hayır, hayır… dediğin gibi değil, böyle bu hâlde olması daha fenâ… Anlaşılıyor ki kendine mâlik değil. Of, of!.."

Küçük ağabeyimin esâsen bir vâveylâ-yı kalbîden 'ibâret olan tercüme-i hâl-i hayâtı böyle feryattan başka hiçbir şey aksettiremeyeceğinden daha ziyâde uzatmayacağım.

Şu mektubun tarihinden altı ay sonra bu şâ'ir kardeşlerin biri Sivas'ta Garipler Mezarlığı'na gömülürken öbürü de burada, şifâ-hânenin bir koğuşunda firâş-ı ihtizârına uzanmış inliyordu. Onun vefatından tam altı gün sonra (R. 21 Mart 1317)[56] bu bedbaht şâ'ir de sernüvişt-i âlâmına bir hatt-ı mâtem çekerek o pâyânsız Karacaahmed Mezarlığı'nın izdihâm-ı emvâtına karışıp gitti.

Bin iki yüz seksen beş senesi muharreminin beşinde [16 Nisan sene (1)284][57] tevellüd etmiş olmasına göre hîn-i irtihâlinde otuz dört yaşında olduğu anlaşılıyor. Bunlardan başka birçok âsâr-ı kalemiyyesini bütün fotoğraflarıyla beraber buhranlı bir zamanda parça parça ederek yakmıştı: Onun her hareketinde böyle acı bir felsefenin derin şi'irleri, zehr-âlûd bir hayatın sâmit iştikâları vardır!

23 Temmuz (1)326[58] Ali Kâmî

---

[56] Milâdî: 30 Mart 1901 Cumartesi.

[57] Milâdî: 28 Nisan 1868 Salı.

[58] Milâdî: 5 Ağustos 1910 Cuma.

Eş ‘âr-ı Vefâ

-1-

Şükrân

Mef‘ûlü mefâ‘îlü fe‘ûlün

Olsam ne zaman ye’se mukârin
Sen bir sebep îcâd ediyorsun
Gamdan beni âzâd ediyorsun
‘Usrum oluyor yüsre mübeddel
‘Âlemlere ey sâni‘-i ekmel
Şâmil keremin zâhir ü bâtın

‘Âcizlere imdâd ediyorsun
Muhtîleri irşâd ediyorsun.

17 Haziran (1)310[59]

-2-

Bir Mersiye

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

Evet mahall-i tenezzüh bize o dağlardı
Yüzüm güler içim efgân ederdi, ağlardı
Yanımda çünkü benim hasta bir melek vardı

Ferîde sen o idin âh o nûr-ı dîde idin
O nûr-ı dîde idin sevdiğim Ferîde idin.

Gınâ gelir dile artık sefîl dünyâdan
Muhabbetin bana geldi cihân-ı bâlâdan
Kelîm’e sanki nidâ geldi Tûr-ı Sînâ’dan

Cebel muhavvef, o baygın, bütün cihân sâmit
Benim de bak nazarımda bugün cihân sâmit.

Eğerçi ‘âlem-i fânîde çok mihen gördüm
O hâli görmemeliydim fakat neden gördüm
Dedim “Kimindir o?” Eyvâh bir kefen gördüm

[59] Rumi 17 Haziran (1)310: Milâdî 29 Haziran 1894 Cuma.

Ferîde'nin dediler gözlerim karardı hemân
Bütün cihân nazarımda kesildi bir zindân

Ferîde! Şimdi ki ben senden işte mehcûrum
Demen ki âh u figân eylemekde ma'zûrum
Sana niçün 'acabâ ben bu rütbe mecbûrum

Ferîde gözlerimin nûru 'âşıkım sana ben
Hazîn gönül sana düşkün vefâ umar senden.

Ferîde, sen benim endîşe-i muhâlimsin
Yetişmeden soluvermiş o nev-nihâlimsin
Hulâsa: Şimdi benim bir güzel hayâlimsin

Ferîde mihnet-i hicrân beni harâb etti
Bu derdi ben çekemem gayrı tâkatım bitti.

Havâ soğuk, yere kasvet yağar idi cevden
Hafîf bir de ziyâ münteşir meh-i nevden
O neydi? Bir acı feryâd kopdu bir evden!

Tecessüm eyledi karşımda mâtem-i ebedî
Garîv içinde sadâlar "Ferîde gitti" dedi.

'Ale's-sabâh nüzûl etti arza hep melekût
Birikti hayli cemâ'at, vasatta bir tâbût
Giderdik öylece ben girye-nâk, sen mebhût

Seni mezâra bıraktım hayâta küstüm ben.
Değil hayâta bütün ka'inâta küstüm ben.

3 Eylül (1)308[60]

- 3 -

Diğer Mersiye

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Bir şebdi âh o şeb ne kadar pür-melâl idi
Mum sönmek üzre bahtıma gûyâ misâl idi
Cânân dirîğ fevt olacak, ihtimâl idi
Bir ihtimâl idi bu, rücû'ı muhâl idi.

[60] Rumi 3 Eylül (1)308: Milâdî 15 Eylül 1892 Perşembe.

Görmekteyim o yâri bugün ‘ayn-ı hᵛâbda
Pervâz-gâh-ı muhteşem[im] nüh kıbâbda…
Bilmem bu hikmetin yeri var mı kitâbda?
Rûhum benim semâda gezer, ben türâbda.

Zîr-i türâba atmak anı gadr ü âl idi
Lâzımdı bir sehâba çıkarmak muhâl idi.
Ol mihr-i nev-tulû‘ [ki] karîn-i zevâl idi
Ben ağlıyordum âh o hâlim ne hâl idi!

Bir cezbe var fakat şu muhakkar türâbda
‘Âlem akın akın ana doğru şitâbda
Etmez karâr katre-i bârân sehâbda
Bir merkez-i hafîye ‘umûm incizâbda.

9 Teşrîn-i sânî (1)308[61]

- 4 -

D a ‘ v e t

Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

Ne safâ-dâr bak şu manzar gel!
Çıkalım gel seninle seyrâne.
Fevt edilmez, buna zamân derler
Sana hûrî, buna cinân derler
Sen değilsin behişte bîgâne
Âh pek dil-nişîn bu yerler gel.

Severim bâmdâd-ı rûşeni ben
Tab‘a kuvvet verir şeb-i deycûr
Nazarın ihtiyâcı var nûra
Ben fedâyım o çeşm-i mahmûra!
Şimdi gösterdiğin bu hâl-i sürûr
Def‘ eder her melâli gönlümden.

[61] Rumi 9 Teşrîn-i sânî (1)308: Milâdî 21 Kasım 1892 Pazartesi.

Ortalık şen, cihân münevver gel
Her taraf döndü vuslat-âbâda
Nûr-ı sevdâ ile donandı felek
İştirâk et bu ârzûya melek
Gezmek ister gönül şu sahrâda
Bana sen ol bu yerde rehber gel.

Edecek şimdi sanki dil pervâz
Ne kadar dil-rübâ şu bâğ-ı İrem
Ötesinden akar ufak dereler
Saf saf olmuş latîf müşeccereler
Kimi rikkat-fezâ, kimi hurrem
Her biri başka türlü rûh-nevâz.

O güzel ellerinle göster gel!
Bunların hangisi neşât-efzâ:
İşte sahrâda bir güzel cedvel
Cereyân eylemekte bak ne güzel.
Oraya gitmek isterim ammâ
Sen dahi mutlakâ berâber gel.

9 Şubat (1)312[62]

- 5 -

D a ğ l a r a

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bir seher vaktinde çıkmıştım şu 'âlî dağlara
Maşrıkın vermişti zînet reng-i alı dağlara;

Her taraf pür-sıhhat u hayret (bir) lisân-ı ma'nevî
Eyliyordu sanki takrîr-i me'âlî dağlara.

Kalbime bir hüzn-i rûhânî dolar bilmem niçün
Her ne dem 'atf-ı nigâh etsem şu hâlî dağlara.

Bir tecellî etse yüz binlerce tavr eyler zuhûr
Sevdiğim bir dilberin nûr-ı cemâli dağlara.

[62] Rumi 9 Şubat (1)312: Milâdî 21 Şubat 1897 Pazar.

Vecd ü hâlim var fakat bilmem nasıl bir vecd ü hâl
Kalbimin te'sîr eder mutlak şu hâli dağlara.

Bir hakîkat keşfeder gönlüm, nigâh ettikçe ben
Kudretin âsâr-ı i'câz ile mâlî dağlara.

Hep bizim-çündür kavuşmak ihtimâli sevdiğim
Dağların yoktur kavuşmak ihtimâli dağlara.

Yazdığım şi'ir hazînen ey *VEFÂ* zanneylerim
Pek münâsip düştü hüzn-âver me'âli dağlara.

7 Mart (1)306[63]

- 6 -

T e k â z â

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Muhabbetin ediyor fikri târumâr güzel
Eden odur beni bîmâr u bî-karâr güzel.

Çıkar bu hâceseyi, ibtilâyı gönlümden
Bu derdi çekmeğe yok bende iktidâr güzel.

Benim günüm ne içün doğmasın bu 'âlemde
Şu leyl-i târımı etmez misin bahâr güzel;

Nazar-gehimde çiçekler, sitâreler, kuşlar
Senin kudûmüne etmekte intizâr güzel.

Ben ağlarım dökülür ebrler kesîf kesîf
Gülünce sen açılır bin güzel bahâr güzel.

Bütün güzellere artık husûmet etmeliyim
Sen olmadın bana zîrâ cihânda yâr güzel.

Şemâ'ilinde vefâdan biraz olaydı eser
VEFÂ olurdu bu 'âlemde bahtiyâr güzel.

7 Şubat (1)304[64]

---

[63] Rumi 7 Mart (1)306: Milâdî 19 Mart 1890 Çarşamba.

- 7 -

T e c â h ü l [65]

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

Memnûn bilirim gönlümü mahzûn imişim ben
'Âkıl sanırım kendimi mecnûn imişim ben.

Dil 'âlem-i tenhâda seni gördüğü demler
Handân görünürken sana dil-hûn imişim ben.

Gâ'ib ederek kendimi fark etmemişim hîç
Ol mertebe hâlimce diğer-gûn imişim ben.

Ben bilmemişim hâlimi evvelce meğer âh!
Meftûn imişim ben sana meftûn imişim ben.

Dil isteyerek düşdü *VEFÂ* kayd-ı belâya
'Âkıl sanırım kendimi mecnûn imişim ben.

6 Temmuz (1)314[66]

- 8 -

Kıt'a

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Saymıyor câhili erbâb-ı 'ukûl âdemden
Âdem olmaksa garaz 'ilm ü hüner tahsîl et.
Gayr-ı mümkünse eğer cümlesinin tahsîli
Ne kadar mümkün olursa o kadar tahsîl et.

***

---

[64] Rumi 7 Şubat (1)304: Milâdî 19 Şubat 1889 Salı. İsmail Safâ Bey R. Şubat (1)314 (Şubat-Mart 1899) tarihinde bu gazeli tahmis etmiştir: Bkz. İsmail Safâ, *Hissiyât*, Müşterekü'l-Menfa'a Osmanlı Matba'ası, İstanbul, H. 1328/1910, s. 102-104.

[65] Ahmed Vefa Bey'in bu şiiri, Dr. Alâeddin Yavaşça tarafından 22 Kasım 2002 tarihinde "*şehnaz nakış*" makamında "*yürük semai*" usulünde bestelenmiştir. Beste, TRT Nota Arşivinin Türk Sanat Müziği bölümünde 19432 repertuvar numarasıyla kayıtlıdır (http://notaarsivleri.com/Sehnaz). Notaları için bkz.: EKLER (EK-1).

[66] Rumi 6 Temmuz (1)314: Milâdî 18 Temmuz 1898 Pazartesi.

- 9 -

K ı t ‘ a

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

Beni o yâr-ı dil-ârâmım intihâb etti
Kemâl-i lutf ile ‘uşşâkın imtihânında
Güzeldir, âh! Anın var mıdır nazîri ‘aceb
O Hâlık’ın şu zemîninde, âsumânında!

- 1 0 -

B i r T e b r î k - n â m e

Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

‘Ömr ü ikbâliniz medîd olsun
Sevdiğim ‘ıydiniz sa‘îd olsun.

Bana kâfî sizin muhabbetiniz
Tek o eksilmesin mezîd olsun.

Geliniz âşiyânemizde sizin
Nûr-ı dîdârınız pedîd olsun

O meserret safâ-yı vuslatla
Hânede bir ikinci ‘îd olsun

Yazınız müjde-i vürûdunuzu
O bize tatlı bir ümîd olsun

1 Şevvâl (1)305[67]

- 1 1 -

A ğ a b e ğ i m e

Mef‘ûlü fâ‘ilâtün mef‘ûlü fâ‘ilâtün
(Müstef‘ilün fe‘ûlün müstef‘ilün fe‘ûlün)

Ber muktezâ-yı nâmet müstağrak-ı safâ şev
H^{v}âhî be-nezd-i mâ bâş h^{v}âhî ze-mâ cüdâ şev

[67] Hicrî 1 Şevvâl (1)305: Milâdî 11 Haziran 1888 Pazartesi.

Çün der miyân-ı sahrâ mânî hamûş u tenhâ
Der-hâtır âr mâ râ yâd-âver-i Vefâ şev

Bâkî hemîşe her ân ey nûr-ı çeşm-i vicdân
Der-lutf u savn-ı Yezdân der-emn-i kibriyâ şev

13 Haziran (1)307[68]

- 1 2 -

B i r G a z e l - p â r e

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Mümkün olsaydı tahammül hüsnünün ibrâmına,
Kim düşürdü 'aşkının ârâm-sûz âlâmına!

Mübtelâlıkdan beterdir tab'ıma âsûdelik;
Bir nigâhınla halel ver gönlümün ârâmına!

Belki vuslattır sonu hicrânının 'âlem bu ya,
Ben o hâlin intizâr etmekteyim encâmına!

30 Temmuz (1)309[69]

- 1 3 -

K i m d i r İ n e n

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Tahayyül-gâhıma bir nûr düştü 'arş-ı a'lâdan
"Aman kimdir inen bundan?" dedim, ol bî-amân çıktı!

Tecâhülden nedir maksad? Benim ey gönlümün rûhu!
Beyân ettim, 'ayân olsun dedim, derdim nihân çıktı!

---

[68] Rumi 13 Haziran (1)307: Milâdî 25 Haziran 1891 Perşembe.

* İster bizim yanımızda ol, isterse bizden uzakta ol, ismine uygun olarak safâ içinde ol.

* Çöl ortasında sessiz ve yalnız kalırsan bizi hatırla, Vefâ'yı yâd et.

* Ey iyi ile kötüyü ayıran gözün nuru! Daima Allah'ın emanetinde, korumasında ve lütfunda ol.

[69] Rumi 30 Temmuz (1)309: Milâdî 11 Ağustos 1893 Cuma.

Senin vechinde Allâh'ın 'ulüvv-i sun'ını gördüm;
Anı tekbîr içün bir na'ra attım, bir ezân çıktı!

Nasıl ben şimdi vecd ü hâle gelmem, Ey yüce dağlar!
Ne hâl oldu bana bilmem? İçimden bir dumân çıktı!

Perâkende Şi'irlerinden:

- 14 -

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Lerze bahş eyler kulûba mevc-i [âb]-dârın gibi
Eylemiş hüsnün kadar tâbende Mevlâ perçemin

Huzme-i hûrşîd girmiş zannederdim gönlüme
İn'ikâs ettirse ey meh-veş merâyâ perçemin

Muntazam gördüm yine şi'rim gibi havfım budur
Olmasın fikrim gibi tâlân mebâdâ perçemin

Bî-muhâbâ eyleyen 'aşkında ey gül-rû beni
Bî-muhâbâ perçemindir bî-muhâbâ perçemin

***

- 15 -

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Senin 'aşkın iken bâdî-i feryâdım benim ey yâr
Bu gönlüm etmesün mi senden istimdâd bir kerre

Misâl olmaz senin hüsnündeki sun'-ı İlâhîye
Anı üstâd-ı kudret eylemiş îcâd bir kerre

Vefâyı kûy-ı nâzın feyz-yâb etmişti vuslattan
Beni kurtardı gurbetten o hüsn-âbâd bir kerre

Benim-çün bir muvâfık çâre varsa terk-i sevdâdır
Fakat sevmiş seni tab'-ı *VEFÂ* mu'tâd bir kerre

H a s t a h â n e d e

- 1 6 -

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Meskenim deycûr, dil rencûrdur ben nerdeyim?
Seng-sâr üstündeyim besbelli bir makberdeyim.
Makber olsun olmasın bildim hazîn bir yerdeyim
Fark edenler var mıdır ben hangi 'âlemlerdeyim?

***

- 1 7 -

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Dil-sûzdur muhabbetinin zevk u mihneti
Bir kimse gönlünü sana ey mâh vermesin
Senden alır da parçalarım kalbimi hemân
Ağyâre yüz verir isen Allâh vermesin.

***

- 1 8 -

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bir güzel şekline girse emelim
O güzellik sen olursun güzelim
Ne isem sen de osun bî-şübhe
Ben ise hem ebedim hem ezelim.

***

- 1 9 -

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Şîve-i hüsnün, edâ-yı nâzın
Beni birdenbire meftûn etti
Geldi bir hâle ki meftûniyyet
Fart-ı sevdâ beni mecnûn etti.

İ n t i h â

EKLER:

EK-1:

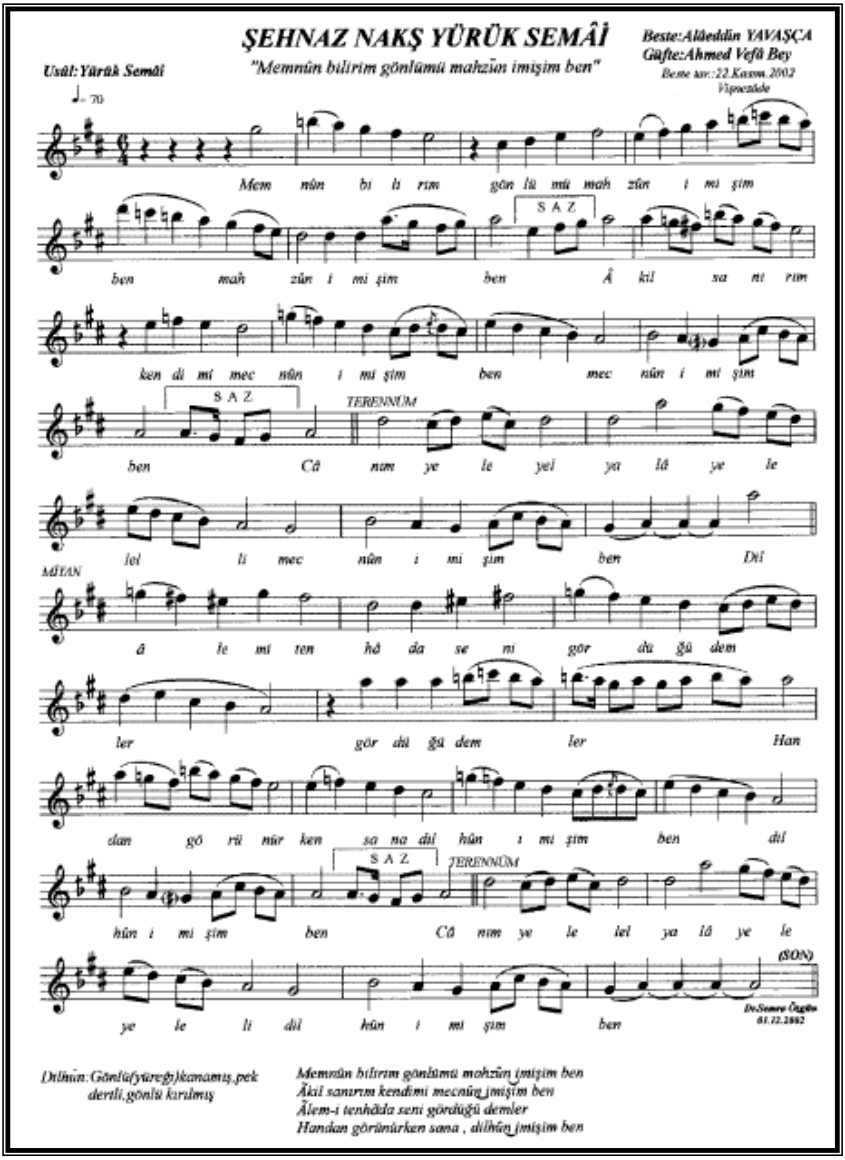

Ahmed Vefâ Bey'in "Tecâhül" adlı şiirinin Dr. Alâeddin Yavaşça tarafından yapılmış bestesinin notaları (*TRT Nota Arşivi – Türk Sanat Müziği Repertuvar No: 19432*)

EK-2:

Şâir-i Mâder-zâd İsmail Safâ Bey

Ahmed Vefâ Bey

Birâderim Ahmed Vefâ Efendiyle
Müşterek Gazelimiz[70]

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

S(afâ) Sevdiğim başka güzeller gibi gaddâr değil
V(efâ) Öyle ammâ bu da tab'ımca vefâdâr değil

V Rukabânın ne ehemmiyyeti var 'indimde
S Şuna ancak yanarım yâr bana yâr değil

S Allâh Allâh! Nedir maksadı nâz etmekden
V Maksadım yalvarışımdan benim ısrâr değil

V Kimseye öyle musırrâne niyâz eylemem
S Bir suçum varsa budur kâbil-i inkâr değil

S Senden ey mihnet-i merd-efgen-i dünyâ-yı denî
V 'Ukalânın 'acabâ hangisi bîzâr değil

fî 2 Ağustos sene (1)305[71]

---

[70] İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 134-135.
[71] Rumi 2 Ağustos 1305: Milâdî 14 Ağustos 1889.

EK - 3 :

Mu'allim Nâci Efendi Hazretlerinin "Vefâ ile Safâ Beyninde Müşâ'are" 'Ünvâniyle Otuz Beşinci Mecmu'a-i Mu'allim'e Derc Ettikleri Muhâvere-i Manzûmeye Nazîredir[72]

Mefâ'ilün mefâ'ilün

V(efâ) Nedir bu? Hoş hevâ değil!
İşitdiğim nevâ değil
Bu bir tarab-serâ değil
Mahall-i şîven olmalı

S(afâ) Olunca sen esîr-i gam
Figân gibi gelir ne'am
Şu sözde yok mübâla'am
Benim kadar şen olmalı

V Kolay mıdır gam-ı felek,
Ana tahammül eylemek?
Bu cevre sabreden yürek
Direm ki mermer olmalı

S Ne lâzım öyle kâ'ide,
Mübâlagât zâ'ide!
Kederde var mı fâ'ide?
Niçün mükedder olmalı?

V Gelince âdeme keder
Arada mahvolur gider
Senin o sözlerin kadar
Bu da müsellem olmalı

S Merâm eden anı yener
Eder kuruntudan hazer
Birâderim budur hüner:
Cihânda hurrem olmalı.

fî 3 Temmûz sene (1)304[73]

---

[72] [(Ahmed) Vefâ ile (İsmail) Safâ Arasında Karşılıklı Söylenmiş Şiir]. Kafiyelenişi aaab, cccb, dddb… şeklindedir. Bkz. *Mecmu'a-i Mu'allim*, Yıl: 1, Nr.: 35, H. 26 Ramazan 1305 / R. 25 Mayıs 1304, s. 137 ve İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 199-200.

[73] Rumi 3 Temmuz 1304: Milâdî 15 Temmuz 1888.

EK-4:

İzmir'de Bulunduğu Sıralarda Birâderim Ahmed Vefâ Efendi'ye Yazdığım Bir Uhuvvet-nâme-i Manzûmdur:[74]

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Bana seyrek yazıyorsun mektûb
İlerüde olacaksın mahcûb

Hani sık sık yazarım ben derdin
Bana vaktiyle nasıl söz verdin

Kavlimiz neydi bizim evvelden?
Ne diyordun bu taraflarda iken?

Sen *Vefâ*'sın bu vefâsızlık ne?
Mâni'in ma'zeretin var mı yine?

5 Yine mi kesret-i meşgûliyyet
Oluyor mûcib-i mes'ûliyyet?

Ma'zeret bulmak ise iş... O kolay!
Ne demek postayı kesmek iki ay?

Kısa yaz şukkaları iş çoksa
Beni üzmek mi merâmın yoksa?

Hükmi yokdur bu gibi sözlerinin
Ağrısı var mı yine gözlerinin?

Varsa birdenbire çok yazma Vefâm
Eyle bir nâmeyi üç günde tamâm

***

10 Âh mektûbunu aldıkça *Safâ*
Ne kadar şâd oluyor sorma *Vefâ!*

Şimdi bilsen ne kadar şâd oldum
Sanki vîrân idim âbâd oldum

Çünki mektûbunu şimdi aldım
Bir yere gitmedim evde kaldım

[74] İsmail Safâ, *Huz Mâ Safâ*, 'Âlem Matbaası, İstanbul, H. 1308/1890-1, s. 201-208.

Okudum nâmeni on kerre kadar
Kalmadı bende elem zerre kadar

Ne safâ-perver imiş mektûbun
O vefâ-nâme-i nev-üslûbun

15 Yazarım şimdi o mektûba cevâb
Yine senden ederim isticvâb

Kardaşım! Yazdığın ebyâtı düşün
Ne içün öyle hazînsin ne içün?

Sebeb-i hüznün imiş hicrânım
Buna bak işte sıkıldı cânım

A birâder hele sabreyle biraz
Öyle mahzûn olacaksan olmaz

Olmasun hîç umûrunda firâk
Kardaşım! Keyfine bak zevkine bak

20 İşte yaz geldi aman haydi bu yaz
Orada her ne görürsen bana yaz

Yazdığın nâme tabî'î olsun
Yazdığın nâme rebî'î olsun

Meselâ bir yere gittin Gülşen
Orada kalbin olur gâyet şen

Yed-i kudretle donanmış her yer
Görünür sun'-ı İlâhî yer yer

O çiçekler, o çemenler, dereler
Her tarafta görünür meşcereler

25 Kelebeklerle çiçekler hem-reng
Kuşların hepsi tutar bir âheng

Kalkışırlar öterek pervâze
Ne şetâretlidir ol âvâze!

O çemenler ediyorken secde
'Âdetâ sen de gelirsin vecde

Ortalıkta duyulur cûş u hurûş
Otururs un orada sen hâmûş

Şem edersin bir elinde bir gül
İşitirsin ötüyorken bülbül

30 Yok mu te'sîri ya ol esvâtın
Uyanır şevk ile hissiyyâtın

Kalemi al ele işte o zaman
Başla tavsîfe o gülzârı hemân

Cümle ezhârını tavsîf eyle
Olduğu renkte ta'rîf eyle

Hâsılı yazmalı te'kîd ederim
Sen yazarsın bana ümmîd ederim

Beklerim haftada bir nâme bu yaz
Yazacaksan dediğim vechile yaz

35 Okudukça mütelezziz olayım
Ben safâyı o eserde bulayım

***

Sen beni medhediyorsun sâde
Fikrinin üs'atı fevka'l-'âde

Bu sefer bir de gazel yazmışsın
Pek beğendim ne güzel yazmışsın

Ne kadar hoş hele üç beytin âh
Severim böylesini ben billâh

Bak şu üç beyt bana meşk olsun:

"*Biri sûr-ı vasla biri bu mâtem-i iftirâka nazîredir*
Seherin ziyâ-yı tarâveti gecenin sevâd-ı zalâmı var

Salınınca cilve ü nâz ile düşürür de mest eder âdemi
Kiminin bilir misiniz denizde ne sarhoşâne hırâmı var

Rüfekâ-yı sâ'ireden sorup bize nâme yok mu diyenlere
Deyiniz ki nâmesi yok fakat bu seferlik işte selâmı var"[75]

'Arz-ı tahsîn ederim 'aşk olsun

[75] Ahmed Vefâ Bey'den iktibas edilen gazelin vezni: *Mütefâ'ilâtü mefâ'ilün mütefâ'ilâtü mefâ'ilün*

40 Yok benim yok bu kadar hoş eserim
Yine tahsînimi tekrâr ederim

İrtikâ sa'y ile gayretle olur
Çalışan rütbe-i aksâyı bulur

Feyz bulmuş bu kadar insanlar
Çünki vaktiyle çalışmış anlar

Değiliz hiçbirimiz gayretsiz
Çalışır biz de terakkî ederiz

Sa'ya hasreyleyüp eyyâmımızı
Biz de ibkâ ederiz nâmımızı

45 O sa'âdet ne mü'ebbeddir âh
Mazharız biz ana inşâ-Allâh

Ne olur olmasa firkat arada
Kardaşım ben burada sen orada*

Duralım ayrı da tek sağ olalım
Gam-ı firkat ne demek sağ olalım

Neyse artık edeyim hatm-i kelâm
Ederim cümle ehibbâya selâm

***

Şimdi târîh mi lâzım! Pek güç
Bed'-i *nîsân* sene *bin üç yüz üç*[76]

***

50 Var mı hâcet? Koyayım mı imzâ.
Senin öz kardaşınım işte: S a f â

***

Şunu da birâderime yazmış idim:

K ı t 'a[77]

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

---

* *İtirâz etme sakın kâfiyeye*!... (Müellifin notu).

[76] Rumi 1 Nisan 1303: Milâdî 13 Nisan 1887.

[77] İsmail Safâ, *a.g.e.*, s. 208. Üç dilde kaleme alınan (mülemma' olan) bu kıt'anın ilk dizesi Farsça, ikinci ve üçüncü dizeleri Arapça, dördüncü dizesi ise Türkçedir.

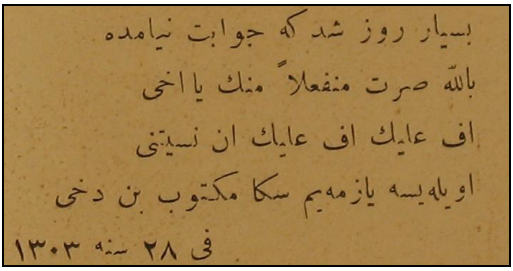
بسیار روز شد که جوابت نیامده
بالله صرت منفعلاً منك یا اخی
اف علیك اف علیك ان نسیتنی
اویله یسه یازمه‌یم سکا مکتوب بن دخی
فی ۲۸ سنه ۱۳۰۳

Bisyâr rûz şod ki cevâbet niyâmide[78]
Billâhi sırtü münfe'ilen minke yâ ehî
Üffin 'aleyke üffin 'aleyke en nesîtenî[79] Öyleyse yazmayım sana mektûb ben dahi

fî 28 sene 1303[80]

"A MID GENERATION POET OF DARÜŞŞAFAKA AHMED VEFA BEG"

Abstract

Ahmed Vefa Beg (1868-1901) who spent most of his life in mental institution called "bimarhane" is one of the poets who lived in the period of the "mid generaiton" which was effective between the years of 1875-1896. Ahmed Vefa Beg grew up in Darüşşafaka with big brother İsmail Safa and younger brother Ali Kami (Akyüz) after losing his parents in Mecca. Ahmet Vefa Beg left very few of his works behind due to burning all the photographs and his poems during a psychological crisis. Other than the novel named Vehametli Sevdalar that he translated with his brother İsmail Safa Beg and a little poetry book called "Eşar-ı Vefa" that consists of his poems published in magazines being brought together by his brother Ali Kami Beg, his other works are not found. In this article, Ahmed Vefa Beg's biography and small number of his poems will be introduced.

Keywords

Ahmed Vefa Beg, İsmail Safa Beg, Ali Kami (Akyüz), Darüşşafaka, mid generation, Vehametli Sevdalar, Eşar-ı Vefa

---

[78] Çok zaman geçti ki cevabın gelmedi.

[79] Ey kardeşim! Vallahi sana darıldım./Beni unuttuğun için sana yazıklar olsun, yuh sana!

[80] Bu tarihte ay belirtilmemiş olduğu için tam olarak gün ve ay tespiti yapılamamaktadır. 9 Nisan 1887 ile 11 Mart 1888 arasında bir tarihi ifade etmektedir.